

บทที่ 2

งานวิจัยและวรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียน
ประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ได้มีการกำหนดขอบเขตของการ เสนอผลการศึกษาค้นคว้า
จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. การส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียน
  - 1.1 ความสำคัญของจริยธรรม
  - 1.2 ความหมายของจริยธรรม
  - 1.3 หลักการและจุดมุ่งหมายในการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียน
  - 1.4 วิธีการสอนจริยธรรมในโรงเรียน
  - 1.5 จริยศึกษาในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521
  - 1.6 การส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา
2. พุทธศาสนากับจริยธรรมในสังคมไทย
  - 2.1 คุณค่าของสถาบันพระพุทธศาสนาในด้านการศึกษอบรม
3. บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรม
  - 3.1 ความหมายของบทบาท
  - 3.2 บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย
  - 3.3 บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียน
    1. ด้านการสั่งสอนอบรม เกี่ยวกับจริยธรรม
    2. ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม
    3. ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม
    4. ด้านการเป็นสื่อกลางระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียน

ความสำคัญของจริยธรรม

จริยศึกษา คือ การศึกษาวิชาที่ว่าด้วยจริยธรรม จัดขึ้นเพื่อสร้างคุณลักษณะของพลเมือง ให้มีคุณธรรม บุคลิกลักษณะ อุบนิสัย และพฤติกรรมที่พึงงามตามความต้องการของสังคม

จริยธรรม คือ แนวทางความประพฤติและการปฏิบัติ เพื่อการบรรลุถึงสภาพชีวิตอันทรงคุณค่าที่พึงประสงค์

รากฐานของจริยธรรม ได้แก่

1. ขนบธรรมเนียมประเพณี
2. ศาสนา
3. ปรัชญา

รูปแบบของจริยธรรมและระบบของจริยธรรม อาจมีได้หลายรูปแบบแตกต่างกันไป แต่ละบุคคล และคามอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ) 2523 : 5)

ความหมายของจริยธรรม

จริยธรรมแยกได้เป็น 2 คำ กล่าวคือ คำว่า จริยะ และธรรมะ จริยะ หมายถึง ความประพฤติ ธรรมะ หมายถึง คำสั่งสอน หรือคุณงามความดี ดังนั้นจริยธรรมจึงหมายถึง คุณงามความดีที่ควรประพฤติ คำสั่งสอนที่ควรปฏิบัติ ภิญโญ สารธร (2522 : ไม่มรจากฎเลขหน้า) ได้ให้ความหมายของคำจริยธรรมว่า หมายถึง คุณความดีที่ควรประพฤติ ระเบียบ ภาวิไล (2522 : 2) กล่าวว่า จริยธรรม คือ แนวทางที่ควรประพฤติปฏิบัติ เพื่อบรรลุถึงสภาพชีวิตอันทรงคุณค่า พึงประสงค์

กิริติ บุญเจือ (อ้างถึงในดวงเดือน พันธมนาริน 2520 : 1) ให้ความหมายว่า จริยธรรม หมายถึง หลักความประพฤติ ไม่ว่าสืบเนื่องมาจากปรัชญาลัทธิใด รวมทั้งความประพฤติที่สืบเนื่องมาจากศาสนาด้วย

บรรานัน (อ้างถึงใน ดวงเดือน พันธมนาริน 2522 : 47) กล่าวว่าจริยธรรม คือ ระบบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่บุคคลใช้ในการแยกการกระทำที่ถูกต้องออกจากการกระทำที่ผิด

โคลเบอร์ก (Kohlberg 1976 : 4-5) กล่าวว่าจริยธรรมมีพื้นฐานของความยุติธรรม ซึ่งยึดถือเอาการกระจายสิทธิ และหน้าที่อย่างเท่าเทียมกัน โดยมีได้หมายถึงกฎเกณฑ์ที่ยังคับโดยทั่วไป แต่เป็นกฎเกณฑ์ซึ่งมีความเป็นสากลที่คนส่วนใหญ่รับไว้ในทุกสถานการณ์ ไม่มีการขัดแย้งกัน เป็นอุดมคติ: ดังนั้นพันธทางจริยธรรมจึงเป็นการเคารพสิทธิและข้อเรียกร้องของบุคคลอย่างเสมอภาคกัน

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติอันพึงปฏิบัติของบุคคล โดยมีค่านิยมทางศีลธรรมและคุณธรรมที่สังคมยอมรับ เป็นบัพทฐานในการวัด เมื่อบุคคลแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมาแล้ว ทำให้สังคมนิยมชมชอบให้การสนับสนุน และผู้กระทำก็เกิดความพอใจในการกระทำของคนด้วย เป็นการแสดงออกถึงคุณงามความดีและเป็น เครื่องชี้ถึงความเป็นคนโดยสมบูรณ์ทั้งในฐานะที่เป็น เอกัตบุคคล และในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม ทั้งนี้จุดมุ่งหมายเพื่อบรรลุสภาพชีวิตอันทรงคุณค่าพึงประสงค์ และเพื่อความสงบสุขของสังคมไทย

หลักการและจุดมุ่งหมายในการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียน

การจัดจริยศึกษาที่จะบังเกิดผลตามความมุ่งหมายของการศึกษาในแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 และแผนพัฒนาการศึกษา ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) เป็นการจัดเพื่อให้นักเรียน นักศึกษา และประชาชนมีคุณลักษณะของคนไทยที่จำเป็นต้องปลูกฝังให้ถึงพร้อมในสถานการณ์ปัจจุบัน เช่น ความมีระเบียบวินัย ซื่อสัตย์สุจริต ความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคม (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ 2525 : 22)

การจัดจริยศึกษา ควรยึดหลักการ 4 ประการ (กรมการศาสนา 2521 : 1) คือ

1. พัฒนาจริยศึกษาทั้งระบบ คือ ทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา
2. การดำเนินการจะต้องยึดหลักการป้องกันดีกว่าแก้ไข
3. จะต้องมีการห้ามควบคู่ไปกับการส่งเสริม
4. เมื่อมีการอบรมสั่งสอนอย่างใด ทั้งผู้สอนและผู้เรียนจะต้องปฏิบัติและดำรงชีวิต

อย่างนั้นโดยทั่วกันอย่างจริงจังและสืบเนื่องกันไป

แสง จันทร์งาม (2524 : 21-24) ได้เสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอน จริยธรรมในโรงเรียนว่า จะต้องคำนึงถึงตัวจริยธรรม จุดมุ่งหมายที่แท้จริงในการสอนจริยธรรม คุณสมบัติของครูผู้สอนจริยธรรม วิธีการสอนจริยธรรมในห้อง เรียนและนอกห้องเรียน การประเมินผลทางจริยธรรม ตลอดจนสิ่งที่มีอิทธิพลเหนืออุปนิสัยทางจริยธรรมของเด็ก โดยเฉพาะด้านครูผู้สอนนั้น ถือว่า เป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่สุด ที่จะทำให้การสอนจริยธรรมได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพ ครูผู้สอนจะต้องมีคุณสมบัติ เป็นผู้ที่มีความรักในวิชาจริยธรรมมีความหวังดีและรู้พัฒนาการของผู้เรียน มีมาตรฐานความประพฤติส่วนตัวพอสมควร และมีความสามารถเฉพาะตัวเป็นอย่างดีด้วย นอกจากนี้ ครูผู้สอนจริยธรรมที่มุ่งผลดีจริง ๆ ไม่ใช่มุ่งเพียงให้เด็กได้คะแนนดี หรือสอบได้ในวิชาศีลธรรม แต่จะต้องมีความรู้ลึกซึ้งกับพิชิตชอบคือความประพฤติของนักเรียนตลอดเวลา

มาโนช คัชวันชัย (2523 : 48) กล่าวถึงปัญหาในการถ่ายทอดจริยธรรมว่า สิ่งที่จะช่วยให้เยาวชนของชาติ เป็นพล เมืองดี มีความประพฤติที่พึงประสงค์ของสังคมคือ จริยศึกษา แต่การสอนจริยศึกษาจะมีผลสัมฤทธิ์สูงขึ้นอยู่กับครูผู้สอน วิธีสอน นโยบายของผู้บริหารในสถานศึกษา และสภาพแวดล้อม

การสอนจริยศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพนั้น นอกจากจะต้องยึดหลักการพัฒนาทั้งในระบบโรงเรียนและนอกสถานศึกษา มีการห้ามควบคู่กับการส่งเสริมคุณสมบัตินโยบายของสถานศึกษาและสภาพแวดล้อม ซึ่งมีนักการศึกษาหลายท่านได้ศึกษาถึงวิธีการสอนจริยธรรมที่ประสบผลสำเร็จ และได้เสนอแนะไว้คือ

วิธีสอนจริยธรรมในโรงเรียน

การเรียนการสอนในโรงเรียน แม้ทางด้านวิชาการก็มีการสอนให้เด็กอ่านหนังสือออก เขียนหนังสือได้ เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นการสอนหรือปลูกฝังความสามารถในการกระทำ การอ่านและการเขียน เมื่อจบการศึกษาระดับประถมศึกษาเด็กส่วนใหญ่จะสามารถอ่านและสามารถเขียนตามจุดมุ่งหมาย แต่เมื่อออกจากโรงเรียนแล้วไม่มีผู้กระตุ้นให้ใช้ความสามารถนี้ ในเวลาไม่นานนักความสามารถนี้เมื่อไม่ได้ใช้ก็จะเสื่อมและสูญไปดังที่ปรากฏว่าประชาชนไทยที่ได้รับการศึกษามีประมาณ 82 เปอร์เซ็นต์ แต่ที่อ่านออกและเขียนได้จริงไปตลอดชีวิตมีน้อยกว่านี้ ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะในโรงเรียนและนอกโรงเรียนไม่มีการปลูกฝังความอยากที่จะอ่าน อยากที่จะเขียน แต่ที่อ่านและเขียนในโรงเรียนได้เพราะโดยครูบังคับให้ทำ เมื่อออกจากโรงเรียนไม่มีใครบังคับ

และมองไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องอ่านต้อง เขียนจึงไม่กระทำพฤติกรรมนี้ การเข้ารับการศึกษากภาคบังคับจึงส่งประโยชน์ได้ไม่เต็มที่ต่อชีวิตของประชาชนไทย ปัญหาทางด้านจริยศึกษาก็เช่นเดียวกัน กล่าวคือ ในโรงเรียนได้มีการเรียนการสอนให้นักเรียนพฤติกรรมดีนี้ และสามารถละเว้นการทำชั่ว แต่การสอนให้นักเรียนต้องการที่จะทำความดีและต้องการที่จะละเว้นการทำชั่วนั้นยังมีน้อย การสร้างเสริมความต้องการที่จะกระทำพฤติกรรมที่พึงปรารถนา และต้องการที่จะละเว้นการกระทำที่ไม่พึงปรารถนา จึงเป็นหน้าที่ของโรงเรียนและของสถาบันสำคัญต่าง ๆ ในสังคม แต่จุดเริ่มต้นคือทางบ้านและโรงเรียน ฉะนั้น การพัฒนาความต้องการที่จะทำดีและการละเว้นความชั่วของนักเรียน จึงเป็นหน้าที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งของโรงเรียนที่จะต้องทำควบคู่ไปกับการพัฒนาความประพฤติที่ดีของนักเรียน จะเห็นได้ว่าในการปลูกฝังและส่งเสริมลักษณะทางจิตใจเพื่อให้เกิดจริยธรรมและวัฒนธรรมที่ดีงามแก่นักเรียนนั้น เป็นการพัฒนาความต้องการกระทำในสิ่งที่ถูกที่ควรเป็นส่วนใหญ่ การพัฒนาจิตใจทางจริยธรรมจึงไม่ใช่เป็นเรื่องของครูจริยศึกษาเท่านั้น แต่เป็นเรื่องของโรงเรียนส่วนรวม และอาจกล่าวได้ว่าขณะนี้ทางโรงเรียนทำหน้าที่เพียงครึ่งเดียวของปริมาณที่ควรทำในการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียน (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2526 : 41)

การฝึกรูปแบบจิตใจของเด็กในโรงเรียนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันทางจริยศึกษาไม่มีรูปแบบของตนเอง แต่ไปพึ่งรูปแบบการสอนของผู้อื่นในเรื่องอื่น ๆ เช่น ใช้วิธีการที่พ่อแม่เคยสั่งสอนลูก หรือใช้วิธีการสอนทางศาสนาซึ่งอาจจะเหมาะกับผู้ใหญ่ที่จิตใจเจริญมากกว่าเด็ก หรือครูจริยศึกษานำเอาแบบการสอนในวิชาการอื่น ๆ เข้ามาสอน เช่น สอนให้ท่องจำความหมายของคำศัพท์ต่าง ๆ ในวิชาที่สอนกันคือ ความหมายของคุณธรรมและค่านิยมต่าง ๆ แต่ไม่สามารถสอนให้เด็กชอบและพอใจในคุณธรรมหรือไม่สามารถสอนให้เด็กเกลียดกลัวพฤติกรรมได้ เพราะเป็นวิธีการที่ไม่ค่อยได้ใช้ในวิชาการอื่น ๆ แต่จำเป็นในการสอนจริยธรรม (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2526 : 39-41)

พนัส หันนาคินทร์ (2522 : 120) ได้กล่าวถึงวิธีสอนจริยธรรมว่า การปลูกฝังค่านิยมหรือจริยธรรมใด ๆ ให้แก่นักเรียนนั้น การสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่นักเรียนเป็นสิ่งแรกที่จะต้องกระทำเพื่อการหวังผลอย่างแน่นอนในทางปฏิบัติองค์ประกอบในการสร้างศรัทธาที่สำคัญที่สุดคือตัวครู เพราะนักเรียนย่อมจะมองเห็นและยึดครูเป็นแบบอย่างในความประพฤติ วิธีการขั้นต่อไปคือ การให้นักเรียนได้รู้หรือเกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับองค์ประกอบและวิธีการปฏิบัติตัวตามค่านิยม ขั้นสุดท้ายมีกาปฏิบัติตามค่านิยมนั้น ๆ จนเกิดเป็นนิสัยถาวร เกิดวินัยทางจิตและวินัยทางกายขึ้นในตนเอง

พระราชวรมณี (อ้างถึงในกรมวิชาการ 2523 : 30) ได้เสนอหลักการในการสร้างเสริมคุณสมบัตินักเรียนว่า ในการพิจารณาวิธีสอนและครูผู้สอนจะต้องเริ่มมาจากการศึกษากำเนิดของจริยธรรม ขั้นตอนของวิธีการสอนจริยธรรม ซึ่งการเกิดนั้นมีทั้งทางวินัย คือ การฝึกหัดเกิดจากแรงเร้าใจในเรื่องอุดมคติ เกิดจากความรู้ความเข้าใจการเกิดของจริยธรรม มีความสัมพันธ์กันทั้งสามด้าน วิธีดำเนินการสร้างเสริมคุณสมบัตินักเรียนมีสิ่งที่เป็นปัญหา คือ ถ้าจะสอนจริยธรรมให้ได้ผล จะต้องเน้นที่กระบวนการปลูกฝังจริยธรรม นอกจากนั้นผู้บริหารและครูทุกคนจะต้องมีจริยธรรมด้วย

กรมวิชาการ (2523 : 3) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาจริยธรรมว่า จะต้องให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริงและสม่ำเสมอ ไม่ใช่สอนเฉพาะในช่วงเวลาเรียน วิชาจริยศึกษา โรงเรียนพึงให้ครูอาจารย์ทุกวิชาเป็นผู้รับผิดชอบร่วมกันมิใช่เฉพาะครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาเท่านั้น

การดำเนินงานจริยศึกษา ควรจัดทั้งด้านเสริมสร้าง ส่งเสริมและควบคุม ดังนี้

1. งานด้านเสริมสร้าง ที่จะต้องกระทำ จำแนกเป็น

1.1 การสร้างบรรยากาศหรือสิ่งแวดล้อม เช่น การประพาศดินเป็นแบบอย่างของครู การจัดตั้งชุมนุมหรือกิจกรรมศาสนา

1.2 การสอนและการอบรมตามหลักสูตร ด้วยการอธิบายการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การอภิปราย รวมตลอดถึงการสอนสอดแทรกในวิชาอื่น

1.3 การแนะแนว จัดแนะแนวความประพฤตินักเรียนเป็นรายตัวหรือรายกลุ่ม

2. งานด้านส่งเสริม ได้แก่ การจัดให้มีโครงการหรือกิจกรรมส่งเสริมความประพฤติ

3. งานด้านควบคุม เป็นการยกย่องชมเชยหรือการลงโทษและการแก้ไขเป็นพิเศษ

พระเทพวิสุทธิเมธี (2524 : 38) พูดถึงธรรมะในฐานะระบบการศึกษาว่า การให้การศึกษาเพียงพุทธศึกษากับการให้อาชีพนั้น ไม่พอสำหรับการทำความ เป็นมนุษย์จริยศึกษาที่ได้มีการพูดถึงกันยังมีไม่พอที่จะสร้างสันติภาพ ไม่พอที่จะสร้างสันติสุขส่วนบุคคลและส่วนสังคม จะต้องเร่งรัดจัดการศึกษาให้สมบูรณ์ทั้งพุทธศึกษา งานอาชีพและทางวิญญาน จะต้องจัดการศึกษาในฐานะเป็นธรรมหรือจัดธรรมะให้เป็นระบบการศึกษา แล้วมนุษย์ก็จะเป็นมนุษย์ที่มีจิตใจสูง อยู่เหนือปัญหาโดยประการทั้งปวง นั่นคือ การสอนจริยธรรมจะต้องนำหลักคุณธรรมของศาสนามาเป็นหลักยึดให้ได้

กรมการศาสนา ได้เสนอในรายงานการจัดจรรยาศึกษา ปี 2521-2523 ว่า การสอนจรรยาศึกษาที่จะบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องสอนตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เช่นเดียวกับมีตามารดาสอนบุตรธิดา ครูทุกคนถือว่าเป็นครูจรรยาศึกษา ตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ และครูทุกคนจะต้อง เป็นตัวอย่างที่ดีของศิษย์ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2523 : ภาคผนวก)

สงม ลักษณะ (2523 : ไม่มีเลขหน้า) ได้กล่าวถึง วิธีการเสริมสร้างคุณสมบัติจรรยาธรรมว่า ควรใช้วิธีการหลายอย่างมาประกอบกัน คือ

1. การให้ความรู้ความเข้าใจโดยเหตุผล คือ ใช้ปัญญาเป็นเครื่องนำทาง
2. การให้เห็นคัมภีร์และให้เลียนแบบ เพื่ออาศัยศรัทธาเป็นเครื่องนำทาง
3. การให้ได้รับประสบการณ์ตรงในการได้คิดค้นหา และพบคำตอบด้วยตนเองได้ปฏิบัติ ได้แสดงบทบาท เป็นการใช้การปฏิบัติ เป็น เครื่องนำทาง
4. การใช้ทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ ใช้อิทธิพลของกลุ่มให้เกิดการคล้อยตาม
5. การควบคุมสภาพแวดล้อม เช่น ร่วมกิจกรรมศาสนา การสร้างระเบียบวินัย สำหรับการปฏิบัติที่เด็กและผู้ใหญ่ยอมรับร่วมกัน

แสง จันทร์งาม (2522 : 222-228) กล่าวถึง การสอนจรรยาศึกษาว่าเป็นการสอนในเรื่องของจิตใจ ครูผู้สอนจะต้องศึกษาเนื้อหาให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งและใช้วิธีสอนที่จะโน้มน้าวจิตใจให้นักเรียนคล้อยตามโดยให้สัมพันธ์กับพัฒนาการของเด็กในวัยต่าง ๆ การสอนจะต้องเร้าให้นักเรียนเกิดความสนใจ ทั้งในเนื้อหา และการจัดกิจกรรมของครู และมีการสรุปย้ำที่ประทับใจเด็กด้วย ทั้งนี้ บุคคลที่อยู่รอบตัวเด็กก็จะต้องประพฤติปฏิบัติ เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก

พนัส หันนาคินทร์ (อ้างถึงในกระทรวงศึกษาธิการ 2521 : 45) ได้เสนอแนะหลักในการสอนจรรยาธรรมไว้ดังนี้

1. เพิ่งเล็งถึงการปฏิบัติมากกว่าเนื้อหา ทั้งนี้ เพราะสิ่งที่เราต้องการคือ การปฏิบัติจรรยาธรรมนั้น ๆ มากกว่าความสามารถที่จะจดจำเนื้อหาหรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ได้ โดยเหตุนี้วิธีสอนและการวัดผลจึงต้องให้สอดคล้องกับหลักการแห่งจรรยาที่ต้องการปลูกฝังหรือพัฒนาด้วย

2. จริยธรรมที่จะสอนนั้นควรจะได้กระทำในทุกระดับชั้นโดยมีการปลูกฝังและพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไป การสอดแทรกเข้าไปในวิชาต่าง ๆ เป็นสิ่งที่พึงกระทำอย่างยิ่ง นอกจากนั้นการอบรมก็เป็นสิ่งที่จะละเลยไม่ได้

3. การประพฤติและปฏิบัติของครูจะต้องให้สอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการปลูกฝังและพัฒนาแก่นักเรียน การคัดเลือกครูเข้าทำการสอนในโรงเรียนควรที่จะพึงเล็งถึงความประพฤติเป็นอันดับแรก

ส่วนในด้านวิธีสอนนั้นได้เสนอแนะไว้ดังนี้

1. การปลูกฝัง ควรจะกระทำเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1.1 สร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นต่อจริยธรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้นด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การชี้ให้เห็นประโยชน์และคุณค่าของคุณสมบัตินั้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติตัวของครูที่จะต้องทำตัวเป็นแบบอย่างแก่นักเรียน

1.2 ให้ความรู้ว่าจริยธรรมเหล่านั้นหมายความว่าอย่างไร มีวิธีการปฏิบัติอย่างไร มีขอบเขตเพียงใด

1.3 ย้ำขอให้ปฏิบัติตามจริยธรรมนั้น ๆ และมีการติดตามการปฏิบัติคนอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องทั้งในและนอกโรงเรียน

2. การพัฒนาจริยธรรมนั้น การสร้างปัญญาและความเข้าใจที่กระจ่างชัดต่อคุณค่าและวิธีการปฏิบัติที่ถูกต้องตามแนวทางแห่งจริยธรรมนั้น ๆ โดยการใช้เทคนิคต่าง ๆ เช่น การให้คำถาม การอภิปราย เพื่อให้นักเรียนได้คิดใคร่ครวญอย่างรอบคอบและกระจ่างชัดในเรื่องนั้น ๆ เนื่องจากจริยธรรมได้รับการปลูกฝังตั้งแต่นั้นแล้ว เมื่อมาได้รับความคิดที่แจ่มชัดในคุณค่าเหล่านั้นอีกครั้ง จึงน่าจะฝังลึกลง เป็นคุณสมบัติอันดีงามต่อไปได้

ที่จริงแล้วพฤติกรรมการสอนจริยศึกษา มีขอบข่ายกว้างกว่าพฤติกรรมการแสดงออกของครู ที่สังเกตเห็นดังกล่าวนี้มาก เพราะการสอนคือการจัดประสบการณ์เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ประสบการณ์มีทั้งทางตรงและทางอ้อม ฉะนั้นการสอนจริยศึกษาจึงควรเป็นการจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมทุกอย่าง เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาทั้งด้านความรู้ อารมณ์ ความรู้สึกและความตั้งใจ อันจะเป็นเครื่องประกันความประพฤติที่ถูกต้องของแต่ละบุคคลในทุกสถานการณ์

การเลือกวิธีการสอนที่เหมาะสมจึง เป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะทำให้มีการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ อย่างไรก็ตามการเลือกวิธีสอนเพียงอย่างเดียว ยังไม่อาจทำให้ การเรียนการสอนได้ผลดังมุ่งหวังไว้ การสอนที่จะให้ได้ผลดี ยังต้องมียุทธศาสตร์ประกอบอื่น ๆ อีกมาก ดังที่จะกล่าวต่อไป

จริยศึกษาในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521

จริยศึกษาเป็นวิชาหนึ่งในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเตรียม เยาวชนให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพของชาติ ดังนั้น กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้ บรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับจริยธรรมในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 โดยจัดหัวข้อของจริยธรรมให้เป็นประสบการณ์ในการเรียนรู้ สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 รวม 30 คุณธรรม (กระทรวงศึกษาธิการ 2521 : 264-305) ไว้ดังนี้

1. การไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกายของบุคคลและสัตว์
2. ความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา
3. การไม่โลภและไม่ขโมย
4. ความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่และเสียสละ
5. การไม่ละเมิดของรักผู้อื่น
6. การรู้จักความพอดี
7. การไม่พูดบด ไม่บิดเบือน ไม่อำพรางความจริง การไม่ยุยงให้เกิดความ

แตกแยก และการไม่พูดคำหยาบ

8. การมีสัจจะและความจริงใจ
9. การไม่ลองและ เสพสิ่งเสพติดให้โทษ
10. ความเป็นผู้มีสติ รู้จักยับยั้งชั่งใจ รู้สึกรับผิดชอบชีวิต
11. ความเป็นผู้มีเหตุผล
12. ความละเอียดและความเกรงกลัวต่อการกระทำชั่ว
13. ความขยันหมั่นเพียร
14. ความอดทนอดกลั้น
15. ความกล้าหาญและความเชื่อมั่นในตนเอง

16. ความกตัญญูทดแทน
17. ความซื่อสัตย์สุจริต
18. การทำให้สงบบมีสมาธิ และอารมณ์แจ่มใส
19. ความไม่เห็นแก่ตัว
20. ความประณีตละเอียดถี่ถ้วน
21. ความรับผิดชอบ
22. ความมีน้ำใจเป็นธรรม ไม่ลำเอียง
23. ความมีระเบียบวินัยและการตรงต่อเวลา
24. การยอมรับการเปลี่ยนแปลง
25. มารยาทและมีสัจส่วนบุคคลในการกิน นอน ขับถ่าย แต่งกาย และสังคม
26. มารยาทในการแสดงความเคารพ การขอร้อง การแสดงความขอบคุณ การขอความช่วยเหลือ การปฏิเสธ การแสดงความไม่เห็นด้วย การแสดง ความยินดี การแสดงความเสียใจ การเล่น การพักผ่อนหย่อนใจ
27. หลักธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกัน ได้แก่ ความสามัคคี ความเสียสละ การให้อภัย ความเอื้อเฟื้อ การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ความเห็นอกเห็นใจ
28. ความเป็นผู้มีวัฒนธรรมและปฏิบัติตามระเพณีนิยม
29. ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
30. การแก้ไขข้อบกพร่องการปฏิบัติทางจริยธรรม ได้แก่ ผิดศีลธรรม ระเบียบกฎหมาย และจารีตประเพณี

เนื้อหาคุณธรรมทั้ง 30 ประการนี้ ในหลักสูตรประถมศึกษา 2521 มิได้แบ่งออกเป็น 3 ช่วงระดับชั้น คือ บ.1 - 2, บ.3 - 4 และ บ.5 - 6 เหมือนกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ ทั้งนี้ เพราะเนื้อหาส่วนใหญ่เป็นคุณธรรมที่จำเป็นจะต้องปลูกฝังในตัวผู้เรียนพร้อม ๆ กันไม่ว่าครบทุกประการ แต่ในหลักสูตรได้แยกย่อยออกมาในลักษณะของกิจกรรมเชิงปฏิบัติเป็นข้อ ๆ ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้สอนมองเห็นแนวทางในการจัดกิจกรรมได้เด่นชัดยิ่งขึ้น และสามารถเลือกกิจกรรมต่าง ๆ ที่เสนอแนะไว้ตามความยากง่าย เพื่อให้เหมาะกับวัยของเด็กแต่ละชั้น นอกจากนั้นเนื้อหาและกิจกรรมต่าง ๆ ในจริยศึกษาหรือคุณธรรมดังกล่าวนี้ยังเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นสามารถเปลี่ยนแปลงและประยุกต์ให้เหมาะสมกับความสนใจและความสามารถของผู้เรียน โดยมีเป้าหมายให้คุณธรรมเหล่านี้เป็นพื้นฐานสำคัญในเรื่องของการแก้ปัญหา ตลอดจนการยกระดับจิตใจของคนใน

สังคม ซึ่งในปัจจุบันปัญหาสังคมในเรื่องของคุณธรรม เป็นปัญหาสำคัญที่ค่อนข้างแรงแก้ไข ถึงแม้ว่าหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาจริยศึกษาจะได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น แต่เนื้อหาของหลักสูตรก็ได้รับการวิจารณ์อย่างกว้างขวาง นักการศึกษาที่ยังยึดในความคิดแบบเก่า ๆ บางกลุ่มก็ไม่เห็นด้วยกับเนื้อหาเหล่านั้น อ้างว่าเป็นปรัชญามากเกินไป สูงเกินไป ส่วนครูผู้สอนก็โอดครวญว่าต้องทำการศึกษาค้นคว้ามากขึ้นและมีปัญหาในการผลิตสื่อการสอน ฯลฯ แต่ตรงกันข้ามกับนักเรียนซึ่งส่วนใหญ่กลับมีความรู้สึกที่พอใจ เพราะได้เรียนสิ่งที่เหมาะสมกับระดับสติปัญญาของเขาได้มีโอกาสนำไปใช้และแสดงความคิดเห็น เกิดความสนใจในการค้นคว้าศึกษาเพิ่มเติมทั้งรูปแบบของหนังสืออ่านประกอบ ก็กระตุ้นให้เกิดความสนใจเรียนอีกด้วย ซึ่งนับว่าเป็นนิมิตหมายอันดีที่จะต้องยอมรับว่าการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้เป็นแนวโน้มที่ดี อันเป็นธรรมดาที่ต้องมีทั้งผู้เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ปัญหาใหญ่ของหลักสูตรที่เปลี่ยนแปลงใหม่คือ ขาดครูผู้สอนที่สามารถสอนตามหลักสูตรใหม่ ในอดีตครูสอนวิชาศีลธรรมมีหลายประการด้วยกันแต่ส่วนมากมักเป็นครูที่อายุมาก และเป็นคนเจ้าระเบียบ ดูเด็กเก่ง ผู้ที่เคยบวชเรียนมาแล้วบ้าง หรือครูที่ไม่รู้ว่าจะไปสอนวิชาอะไรเหล่านี้ เป็นต้น ซึ่งลักษณะการสอนของครูเหล่านั้น เป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้การเรียนการสอนวิชานี้ประสบกับความล้มเหลว เมื่อหลักสูตรเปลี่ยนแปลงไปก็จำเป็นต้องหาบุคลากรมารับหลักสูตรใหม่ บุคลากรที่มีอยู่คือ ครูที่เคยสอนวิชาศีลธรรมมาแล้ว เนื่องจากความเคยชินและความชำนาญในการสอนตามหลักสูตรเก่ามาเป็นเวลานานปี จึงก่อให้เกิดปัญหาอย่างมากในการเรียนการสอน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตรที่วางไว้นี้ อ่ำไพ สุจริตกุล (2527 : 3-4) ได้เสนอแนะวิธีสอนว่าต้องเน้นการปฏิบัติยิ่งกว่าทฤษฎี นั่นคือ ต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตลอดจนการใช้สื่อการสอน เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอทุกโอกาส และที่สำคัญที่สุด ก็คือ ต้องนำไปสอนให้สัมพันธ์กับมวลประสบการณ์ในกลุ่มประสบการณ์วิชาอื่นให้มากที่สุด โดยจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้จริยธรรมทั้ง 30 ประการ ได้ผสมผสานกับเนื้อหาวิชาต่าง ๆ อย่างเต็มที่ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจริยศึกษาตามแนวใหม่นี้ ครูต้องมีเทคนิคที่เร้าใจให้เด็กสนใจเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยความสนุกสนาน เติบโตและได้รับความรู้

อ่ำไพ สุจริตกุล (2527 : 7) ได้กล่าวถึงการสอนศีลธรรมหรือจริยศึกษาให้ได้ผลตามหลัก "พุทธวิธีสอน" สรุปโดยย่อ ได้ดังนี้

1. ชี้ให้ชัด สอนด้วยตัวอย่างจริงให้ปรากฏประจักษ์แจ้ง โดยให้เห็นของจริงหรือ อาจฉายภาพยนตร์ ภาพสไลด์ให้ดู หรือเล่าเรียน เล่านิทานประกอบภาพ หุ่นต่าง ๆ หนังสือของ หนังสือกระดาษ เพื่อชวนให้เด็กเกิดมโนภาพ

2. ชวนให้ปฏิบัติ ชักชวนให้อยากประพฤติธรรม เพราะเห็นตัวอย่างกระจ่างแจ้งแก่ คาคตนเองอยู่แล้ว

3. เราใจให้กล้า เราใจให้กล้าหาญในการกระทำความจริง เกิดศรัทธาอย่างลึกซึ้ง มิใช่สอนว่า จงทำดี จงทำดี แต่แล้วมาคร่ำครวญว่า "ทำชั่วได้คิมิถไป ทำไมความดีไม่มีรวย"

4. ปลุกใจให้รำ เริง โนมน้าวให้เต็มใจ และตั้งใจทำด้วย เหตุผลอัน เป็นที่ยอมรับ ว่าปฏิบัติแล้วจะได้ผล เช่น สอนด้วยกิจกรรม ให้ลงทำกิจกรรม เองร้อง เพลงประกอบปลุกใจให้ สนุกสนาน วัตถุประสงค์กิจกรรมของเด็กจริง ๆ เด็กจะเต็มใจปฏิบัติจนเกิดการ เรียนรู้ด้วยตนเอง

นอกจากการศึกษาถึงเนื้อหา และวิธีการสอนจริยศึกษาในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 แล้ว การจัดให้มีกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียน ก็เป็นสิ่งสำคัญโดยตรง ต่อการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เยาวชนของชาติ ซึ่งเป็นภาระหน้าที่อย่างหนึ่งของโรงเรียน ที่จะต้องจัดให้มีกิจกรรมที่เกี่ยวกับการส่งเสริมจริยธรรมขึ้นในโรงเรียนด้วย

การส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา

การศึกษาจะสามารถพัฒนาให้ผู้เรียน เจริญงอกงามทั้งด้านความรู้และความประพฤติ อยู่แล้ว แต่ในภาคปฏิบัติมีข้อน่าสังเกตว่าการศึกษามัก เน้นการสร้างสรรคทางวิชาการ เพื่อมุ่งให้ งานวิชาการ เป็นเลิศ แล้วลืมส่งเสริมการศาสนา จุดนี้จึงเป็นเหตุให้การศึกษามิสามารถพัฒนา คนให้เป็นพลเมืองดีได้โดยสมบูรณ์ จากคำกล่าวนี้ย่อมตระหนักได้ว่า การศึกษาจะสามารถพัฒนาคน ให้มีคุณภาพได้นั้นต้องมีพฤติกรรมสำคัญ 2 ประการ คือ สอนวิชาการ และส่งเสริมจริยธรรมไป พร้อมกัน เฉพาะในส่วนของการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนนั้นมิใช่เสนอแนวทางไว้ดังนี้

สาโรช บัวศรี (2527 : 59 - 63) กล่าวว่า วิธีดำเนินการเพื่อส่งเสริมจริยธรรม ในโรงเรียนนั้นกระทำได้ดังนี้

1. ตั้งคณะกรรมการจริยธรรมประจำในโรงเรียน เพื่อทำหน้าที่กำหนดแผนงานใน เรื่องจริยธรรมตลอดทั้งปี และคอยควบคุมดูแลให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดนั้น รวมทั้งดำเนินการ ปรับปรุงแก้ไขแผนการปฏิบัติให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

2. จัดให้มีแผนงานการส่งเสริมจริยธรรม โดยดำเนินการดังนี้

2.1 สร้างบรรยากาศหรือสิ่งแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการให้การศึกษาอบรม และการปฏิบัติเรื่องจริยธรรม เช่น

2.1.1 คณะครูร่วมกันประพฤติ ปฏิบัติตน เป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน

2.1.2 ชี้แจง กระตุ้น โน้มน้าว ให้นักเรียนมีความเข้าใจและเห็นว่าการประพฤติตนตามแนวทางของจริยธรรมเป็นสิ่งมีเกียรติยิ่ง ไม่เป็นสิ่งที่น่าละอาย เพราะสิ่งน่าละอายนั้น คือการทำความชั่ว

2.1.3 ตั้งกลุ่มหรือชุมนุมจริยธรรมศึกษาขึ้นในโรงเรียน

2.2 จัดให้มีการอบรมจริยธรรมโดยต่อเนื่องในโรงเรียน ผู้ให้การอบรม ได้แก่

2.2.1 พระสงฆ์หรือผู้ทรงคุณวุฒิ

2.2.2 ผู้บริหารโรงเรียน

2.2.3 ครูประจำชั้น และครูเวรประจำวัน

3. จัดให้มีแผนงานควบคุมความประพฤติ เช่น

3.1 ผู้ใดประพฤติผิดจริยธรรม หรือละเลยต้องลงโทษตามควรแก่กรณีอย่างเคร่งครัด

3.2 ผู้ใดประพฤติดีเด่นด้านจริยธรรม ต้องยกย่องสรรเสริญให้เกียรติผู้นั้นอย่างดี

นอกจากนี้ สมพงษ์ จิตระดับ (2530 : 179-180) ได้กล่าวถึงแนวทางการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนไว้ดังนี้

1. ในการสอนจริยศึกษา โรงเรียนควรเพิ่มเติมหลักธรรมและแนวคิดทางพุทธศาสนา ให้แก่นักเรียนด้วย

2. การส่งเสริมการปฏิบัติ เป็นสิ่งที่โรงเรียนต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง การยกย่องชมเชยและการประกาศเกียรติคุณนักเรียน เป็นสิ่งที่ควรได้รับการสนับสนุนจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

3. การให้การอบรม หรือการให้คำแนะนำที่เกี่ยวกับจริยธรรม ควรพยายามกระทำ เป็นรายบุคคลหรือกลุ่มย่อย จะได้ผลและน่าสนใจกว่า

4. โรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่อยู่ใกล้ชิดกับวัด ซึ่งอยู่ในชุมชนนั้น โรงเรียนจึง ควรจัดกิจกรรมที่ก่อประโยชน์แก่หลาย ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น จัดโครงการธรรมทายาท เพื่อ บวช เป็นสามเณรในระหว่างปิดภาคการศึกษา เป็นต้น

5. โรงเรียน คณะครู ควรร่วมมือกับผู้ปกครองอย่างใกล้ชิด เช่น พบปะพูดคุย เยี่ยมเยียน ตลอดจนปรึกษาหารือร่วมกันหาโอกาสและความเหมาะสม ครูควรรหาโอกาสติดตาม ผลนักเรียนแต่ละคนตามสภาพที่เกิดขึ้นในครอบครัวของนักเรียนด้วย

6. การจัดสิ่งแวดล้อมบริเวณโรงเรียน อาคารเรียน และห้องเรียน จะต้องสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย มีวินัยอยู่เสมอ ทั้งควรเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมสิ่งแวดล้อมบางอย่างให้ น่าสนใจ และชวนคิดตามเกี่ยวกับจริยธรรมอยู่เสมอ เช่น การคิดรูปการ์ตูนทางจริยธรรม คติสอนใจ การจัดป้ายนิเทศ เป็นต้น

7. ผู้บริหารโรงเรียน คณะครู ตลอดจนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรจะได้มีการร่วมประชุม เพื่อปรึกษาหารือ กำหนดแผนงานการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียน

8. ควรจัดให้มีการศึกษานอกสถานที่ เพื่อจะได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น ประสบการณ์ ตลอดจนวิธีดำเนินงานการส่งเสริมจริยธรรมระหว่างโรงเรียนหรือหน่วยงานอื่น

9. โรงเรียนควรดำเนินการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง ไม่ควรเร่งรัดหรือ รีบร้อน เพื่อให้เห็นผลงานในระยะเวลาล้น ๆ เป็นอันขาด

สำหรับแผนพัฒนาจริยศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (2527 : 15 - 32) ได้กล่าว ถึงแนวทางการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนไว้ สรุปได้ดังนี้

1. ดำเนินการร่วมมือกับวัดและผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อจัดทำสื่อการเรียนการสอน
2. จัดให้มีการฝึกสมาธิอย่างง่ายและเหมาะสมกับวัยแก่เด็กในวัยประถมศึกษา
3. จัดอบรมบุคลากรที่รับผิดชอบทางด้านจริยศึกษาให้มีความรู้ความสามารถในการจัด การเรียนการสอนและการจัดจริยศึกษา
4. จัดสิ่งแวดล้อมที่เป็นรูปธรรมที่เป็นมงคลและคึงามให้แก่ นักเรียนตามวันสำคัญทาง ศาสนา เช่น พระพุทธรูป รูปในชาดก หรือสัญลักษณ์ในทางพุทธศาสนา เป็นต้น

5. จัดให้มีห้องพระ หรือห้องจริยศึกษา สำหรับนักเรียนในการกราบไหว้บูชา
ประกอบกิจกรรมทางศาสนา
6. จัดกิจกรรม เสริมสร้างลักษณะนิสัย ให้เป็นไปโดยค่อเนื่อง โดยกระสานให้วัด
และชุมชน เข้าร่วมด้วย
7. จัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ให้สนับสนุน หรือเอื้อต่อการ เสริมสร้างลักษณะนิสัย
และจริยธรรมของนักเรียน สภาพแวดล้อมจะเป็น เสมือนภูมิบังกันมิให้เด็ก เสี่ยงทางจริยธรรมได้
8. จัดกระบวนการ เรียนการสอนให้ เน้นภาคปฏิบัติเป็นสำคัญ และมีการจัดอบรมทั้งใน
เวลาและนอก เวลาเรียน
9. พัฒนาบุคลากรทั้งผู้บริหารและปฏิบัติการสอนให้ เป็นผู้นำและ เป็นแบบอย่างที่ดีใน
การเสริมสร้างจริยธรรม คุณธรรมที่พึงประสงค์
10. ปรับปรุงกระบวนการ เรียนการสอน การประเมินผลทางจริยธรรมให้เหมาะสม
สอดคล้องกับระบบการ เรียนการสอน
11. พัฒนาครูให้มีความรู้ทางจริยธรรม วิธีการถ่ายทอดความรู้และคุณลักษณะของการ
เป็นครู
12. ส่งเสริมและประสานความร่วมมือระหว่างโรงเรียน บ้าน วัด และสื่อมวลชนใน
ด้านการเผยแพร่คุณธรรม จริยธรรม
13. ส่งเสริมและให้กำลังใจแก่ครูอาจารย์ที่สอนศีลธรรมดี เด่น
14. ครูควรนำข่าวอาชญากรรมหรือข่าวแปลก ๆ มาวิจารณ์ วิเคราะห์ ประกอบการ
สอนศีลธรรม
15. ส่งเสริมให้นัก เรียนรู้จักวิเคราะห์วิจารณ์สภาพสังคมที่นำไปสู่ความ เสื่อมโทรมของ
ศีลธรรม

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ จึงพอสรุปให้เห็นถึงความสำคัญของการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียน
ได้ว่า เป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมการ เรียนการสอนจริยศึกษาใน
โรงเรียนประถมศึกษา ถือเป็นหน้าที่ของคณะครูและผู้บริหารศึกษาที่จะต้องให้มีขึ้นในโรงเรียน
เพื่อ เป็นการปลูกฝังในเรื่องของคุณธรรมและจริยธรรมใน เด็ก เพื่อให้มีความประพฤติดี ประพฤติ
ชอบ และมีชีวิตที่สงบสุข ตามจุดหมายหมายของหลักสูตรประถมศึกษา

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจริยศึกษานี้ มิใช่ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นในหลักสูตร การศึกษาของโรงเรียนเท่านั้น หากแต่เป็นการสั่งสอน ฝึกฝน อบรม บ่มนิสัย ที่บ้าน โรงเรียน วัด และสถาบันอื่น ๆ ของสังคม ต้องเห็นความสำคัญ และร่วมมือกันอย่างจริงจัง ซึ่งทุกฝ่าย ต้องสำนึกในบทบาทของตน และปฏิบัติหน้าที่ให้ดีที่สุด

พุทธศาสนากับจริยธรรมในสังคมไทย

พุทธศาสนาเป็นสิ่งแวดล้อมที่สำคัญในสังคมไทยเพราะคนส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา อิทธิพลของพุทธศาสนาจึงมีต่อการปกครอง กิริยามารยาท ขนบธรรมเนียมประเพณีและความ เป็นอยู่ของคนไทยอย่างมาก จะเห็นว่าคำสอนของพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทย ความเชื่อ ค่านิยม และการตัดสินใจ เช่น การเอื้อเฟื้อ ความเมตตา ความซื่อสัตย์ เหตุแห่ง ทุกข์และการละซึ่งกิเลสทั้งหลายสิ่ง เหล่านี้ทำให้คนไทยมีบุคลิกภาพที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง และเป็นสิ่งที่มีส่วนกำหนดโครงสร้างของวัฒนธรรมไทยอย่างมาก

พุทธศาสนา คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงประทานแก่มนุษย์เป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อการพ้นทุกข์ ทั้งนี้ เพราะพระองค์เป็นสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงตรัสรู้ความจริงในเรื่องต่าง ๆ จนได้รับการยกย่องว่าทรงรู้แจ้งโลก ได้ทรงแสดง เรื่องที่ควรประพฤติและควร เว้นไว้อย่างชัดเจน แจ่มแจ้ง เป็นหลักในการดำรงชีวิต เพื่อสร้างความสุข ความเจริญในด้านต่าง ๆ ทุกชั้นตอนของ ชีวิต (พระโสภณคณาภรณ์ 2526 : 26-28)

ในทางการศึกษาและวัฒนธรรม พุทธศาสนาได้ให้หลักธรรมที่เป็นรากฐานปรัชญาการศึกษาของไทยที่สำคัญยิ่ง คือ การพัฒนาองค์ประกอบภายในทางค่านิยมจิตใจของคนไทยให้ยกระดับ จิตใจให้สูงขึ้น โดยที่หลักการและวิธีการของพุทธศาสนาเป็น เช่นเดียวกับหลักการและวิธีการทาง วิทยาศาสตร์ กล่าวคือ สอนให้ใช้ปัญญาในการพิจารณาสิ่งใด ๆ สอนทักษะ อริยสัง เพื่อให้นักศึกษารู้จักวิธีที่ดีเลิศในการแก้ปัญหาหรือดับทุกข์ เป็นต้น และเนื้อหาของพุทธศาสนาก็เป็นความรู้ด้าน ต่าง ๆ ที่สามารถจัดแยกเป็นวิชาต่าง ๆ ได้มากมาย ทั้งวิทยาศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา จิตวิทยาสังคม ทั้งนี้ เพราะสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้และทรงมีเวลา เทศนาสั่งสอนโปรดพุทธบริษัทอยู่เป็นเวลานานถึง 45 ปี สำหรับด้านวัฒนธรรมนั้น ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณี ความคิด ค่านิยม เป็นผลจากการได้รับการอบรมสั่งสอนและปฏิบัติตาม หลักการของพุทธศาสนาเกือบทั้งสิ้น ตัวอย่างเช่น คุณธรรมภายในใจของคนไทย คือ เมตตา กรุณา เสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สามัคคี โมหริจิต และกิริยามารยาทภายในสังคม ที่เป็นผล

จากการอบรมตามแนววินัยของพระสงฆ์ ทำให้คนไทยมีความสุขภาพ อ่อนโยน รู้จักกาลเทศะ เข้าใจเหตุผล วางคนได้เหมาะสมควรแก่ฐานะ มีสัมมาคารวะ รู้จักที่ค่าที่สูง สามารถคิดอย่าง เอาใจเขามาใส่ใจเราได้

ในทางรัฐศาสตร์ พุทธศาสนาแสดงสังคมตัวอย่าง ด้วยพระวินัยในการปกครองคณะสงฆ์ และแสดงหลักของทศพิธราชธรรม สังคหวัตถุ และจักรวรรดิวัตร สำหรับพระเจ้าแผ่นดินและผู้ที่มีหน้าที่ในการบริหารราชการแผ่นดิน ได้ยึดปฏิบัติเพื่อให้เกิดความยุติธรรมและความสุขแก่ประชาชน โดยทั่วกัน

การที่ประเทศไทยเรามีพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติสืบต่อกันมา ทำให้สามารถ รักษาเอกราชของชาติไว้ได้โดยตลอด แม้บางครั้งจะมีการกระทบกระทั่งกันบ้างภายในชาติ แต่เนื่องจากความเป็นไทย ใจ เป็นพุทธด้วยกันคนไทยเราสามารถหาข้อยุติอย่างมีเหตุผลด้วยความ อุดมทน ให้อภัย เมตตา เสียสละ สามัคคี ประนีประนอมกันเสมอ พุทธศาสนาจึงเป็นองค์ประกอบ สำคัญในการสร้าง "เอกราช เอกลักษณ์ และเอกภาพ ภายในชาติไทย" (พระโสภณคณาภรณ์ 2526: 7-8)

ในทางเศรษฐศาสตร์ และการพัฒนาประเทศ พุทธศาสนามีคำสั่งสอนที่เป็นหลักการ และที่เป็นรายละเอียดสำหรับพุทธศาสนิกชนพึงปฏิบัติเพื่อความ เจริญก้าวหน้าในทาง เศรษฐกิจและ สังคมด้วยแนวทางที่เป็นสายกลาง และด้วยการใช้ปัญญา เช่น สอนให้ช่วยตัวเอง พึ่งตัวเอง ด้วยการประพฤติธรรม สอนให้ประกอบอาชีพที่สุจริต รักและเอาใจใส่ต่องานที่ตนกระทำ รู้จัก ทำนุบำรุงบุคคลและสัตว์ สิ่งของที่ให้ประโยชน์แก่คน รู้จักความพอดีในการบริโภค มีใจเอื้อเพื่อ แบ่งปันแก่ผู้อื่น เป็นต้น ซึ่งเป็นการสั่งสอนให้คนประพฤติปฏิบัติแล้วจะเกิดผลในการพัฒนาชีวิต อย่างสมดุลงนนั้นคือ ทุกคนในสังคมมีชีวิตที่มีความสุขสบายตามความเหมาะสม โดยถ้วนทั่วหน้ากัน ซึ่งเป็นเป้าประสงค์สูงสุดของเศรษฐศาสตร์ และการพัฒนาประเทศด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระพุทธศาสนาได้ให้หลักการในการแสวงหาคำตอบ ปัญหาชีวิตและโลกไว้เป็นหลักการอันยิ่งใหญ่ ที่สอนให้คนเรากลับมาหาบุญกับปัญหาค่าง ๆ และสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโลกนี้อย่างเข้มแข็ง อุดมทน และควบคุมตัวเองได้เท่ากับ เป็นหลักแม่บทของการพัฒนาประเทศในทุกมิติของการพัฒนา คือ หลักการวิเคราะห์ปัญหาด้วยอริยสัจ 4 ประกอบด้วย การศึกษาตัวปัญหา (ทุกข์อริยสัจ) การศึกษา ถึงเหตุ หรือกฎที่ทำให้เกิดปัญหา หรือทุกข์ (สมุทัยอริยสัจ) การหาความเข้าใจในผลดี คือ ความสุขที่ทุกชีวิตต้องการในแต่ละระดับว่า มีลักษณะภาวะน่าปรารถนา ยินดีอย่างไร เหมือนการ

รู้ผลของการหายจากโรค ความไม่มีปัญหา เพื่อกระตุ้นเร้าให้เราให้เพียรพยายาม เพื่อสัมผัสผล
เท่านั้น (นิโรธอริยสัง) และหลักการวิธีการในการแก้ปัญหาเพื่อจัดทุกข์ (มรรคอริยสัง)

คุณค่าของสถาบันพระพุทธศาสนาในด้านการศึกษาอบรม

ในสมัยก่อนสถาบันพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันแห่งแรกที่ให้การศึกษาแก่คนไทย
การศึกษาของเราเริ่มต้นจากที่วัด โดยเฉพาะในด้านจริยศึกษาแม้ในปัจจุบันความสำคัญในด้านนี้
ก็ยังมิอยู่ ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐบาลมีนโยบายในการส่งเสริมทำนุบำรุงการศาสนา ก็เพื่อให้
เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจ และเป็นสถาบันอบรมศีลธรรมอันดีงามให้แก่ประชาชน ในที่นี้จะได้ชี้ให้เห็น
เห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนาในด้านการศึกษาเบื้องต้น จริยศึกษา และคุณค่าของการบวชเรียน
ทั้งนี้ เพื่อจะได้เห็นคุณค่าและความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีอยู่เหลือจิตใจของคนไทย
โดยแจ้งชัดยิ่งขึ้น (ทินพันธุ์ นาคะคะ 2529 : 7)

1. สถาบันพระพุทธศาสนากับการอุปถัมภ์ฐานการศึกษา ให้แก่คนไทยนับแต่โบราณมา
วัดเป็นสถาบันแห่งเดียวที่ให้การศึกษาแก่เยาวชนไทย โดยส่วนรวมการศึกษาจะกระทำกันใน
โรงเรียนวัด โดยมีพระภิกษุสงฆ์ผู้มีความรู้สูงกว่าชาวบ้าน เป็นผู้จัดการศึกษาและ เป็นครู
เด็กผู้ชายจะถูกส่งไปเป็นศิษย์วัดหรือสามเณร เพื่อเรียนการอ่าน การเขียน และเรียนวิชา
เลขคณิตอย่างง่าย ๆ รวมทั้งรักษาอบรมทางศีลธรรม และหลักธรรมของศาสนา ทำให้เด็ก
ผู้ชายส่วนมากอ่านออกเขียนได้ และมีความรู้ในด้านจริยธรรมของสังคม ซึ่งถือว่าเป็น เกียรติ
ของคนเองและของครอบครัวแสดงให้เห็นการที่เราต้องพึ่งพาอาศัยวัดในด้านนี้มาโดยตลอด

2. ความสำคัญของศาสนาในด้านการศึกษาจริยธรรม การศึกษาในข้อนี้มีความ
สัมพันธ์กับที่ได้พิจารณาแล้วในข้อ 1 โดยตรง กล่าวคือ พระภิกษุสงฆ์ เป็นผู้ให้การศึกษาใน
ด้านจริยธรรม หรือศีลธรรมแก่เยาวชนไทย ตามหลักพุทธศาสนาควบคู่กับการสอนหนังสือของ
ท่านโดยตลอดมา การส่งเด็กผู้ชายไปเป็นศิษย์วัด หรือ เป็นสามเณร ซึ่งกระทำกันจน เป็น
พระเพ็ญมานาน ถือว่าผู้นั้นจะเป็นผู้ได้รับความ เลื่อมใสและกลายเป็นสมาชิกที่ได้รับการยกย่อง
จากชุมชนขึ้นมา การกระทำดังกล่าวนอกจากจะมีส่วนช่วยทำให้เด็กผู้ชายไทย เป็นจำนวนมาก
อ่านออกเขียนได้แล้ว ยังช่วยทำให้บุคคลเหล่านั้น ได้มีโอกาสรับการอบรมสั่งสอน ในด้านศีลธรรม
จริยธรรมซึ่งเป็นหลักธรรมของศาสนา

จริยธรรม เป็นคุณสมบัติภายในที่ละเอียดอ่อน ถูกชักจูงให้เขาได้ง่ายด้วยสิ่งเร้าช่วย จากสภาพแวดล้อม การพัฒนาจริยธรรมจึงควร เป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งครอบครัว โรงเรียนและสังคมทั่วไป การสอนในห้องเรียนอย่างเดียวอาจจะไม่พอ เพียงแค่การทำให้เกิด การเปลี่ยนแปลงค่านิยมจริยธรรมจนถึงระดับจิตวิญญาณได้ การพัฒนาจำเป็นต้องใช้เวลาและ ความสอดคล้องของปัจจัยสภาพแวดล้อมทุกด้านที่จะต้อง เสริมไปสู่ความมีจริยธรรมเหมือน ๆ กัน

บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรม

ความหมายของบทบาท

อาร์กิริส (Argyris 1951 : 1) กล่าวถึงบทบาทว่า คนเราทุกคนย่อม เป็นสมาชิก ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเสมอ เราเรียนรู้แบบ หรือวิธีการแสดงพฤติกรรม ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันภายใน กลุ่มนั้น หรืออาจพูดได้ว่า บทบาทของบุคคลใดก็คือ การแสดงพฤติกรรมส่วนหนึ่งของเขาในกลุ่ม ที่เขาร่วมอยู่นั้นเอง ซึ่งหมายความว่า คนจะแสดงบทบาทแตกต่างออกไปเสมอ เมื่ออยู่ในกลุ่ม หนึ่ง ๆ กัน ทั้งนี้ เพราะความคาดหวังของแต่ละกลุ่มไม่เหมือนกันนั่นเอง

ฮาวีเอิร์สต์ และเนการ์เดน (Havighurst and Nevgarten 1969 : 36) ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า หมายถึง แบบแผนพฤติกรรมที่เหมือน ๆ กัน ของคนที่ดำรง ตำแหน่งเดียวกัน หรืออยู่ในสังคมเดียวกัน และหมายรวมถึงแบบแผนของพฤติกรรมที่ผูกพัน หรือ ขึ้นอยู่กับความคาดหวังของสมาชิกอื่น ๆ ในสังคมด้วย

ทิตยา สุวรรณชฎ (2517 : 169) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับฐานะตำแหน่งและบทบาท ของสังคมมนุษย์ ได้สรุป เป็นสาระสำคัญไว้ดังนี้

1. มีฐานะตำแหน่งอยู่จริงในทุกสังคม และมีอยู่ก่อนที่คนจะเข้าไปครอง
2. มีบทบาทที่ควรจะเป็นอยู่ประจำในแต่ละตำแหน่ง
3. วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีในสังคมนั้น ๆ เป็นส่วนหนึ่งในการกำหนด ตำแหน่งและบทบาทที่ควรจะเป็น
4. การที่คนเราจะทราบถึงฐานะตำแหน่งและบทบาทนั้น ได้มาจากสังคมประกิด (Socialization) ในสังคมนั้น ๆ

5. บทบาทที่ควรจะเป็นนั้นไม่แน่นอนเสมอไปว่า จะเหมือนกับพฤติกรรมจริง ๆ ของคนที่ครองตำแหน่งนั้น เพราะพฤติกรรมจริงนั้นเป็นผลของปฏิกริยาของคนทีครองตำแหน่งที่บทบาทที่ควรจะเป็นบุคลิกภาพของตนเอง และบุคลิกภาพของคนอื่น ที่เข้ามาด้วยกันในพฤติกรรม และเครื่องกระตุ้น ที่มีอยู่ในเวลาและสถานที่ที่เกิดติดต่อทางสังคม

ภิญโญ สาธร (2517 : 304) ได้ให้ความเห็นว่า บทบาท หมายถึง ความมุ่งหวัง ที่บุคคลอื่นคาดหวัง บุคคลในตำแหน่งใด ตำแหน่งหนึ่ง ควรจะกระทำหรือแสดงพฤติกรรมอย่างไร อย่างหนึ่งออกมาในสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง บทบาทนี้จะควบคู่กับตำแหน่งที่บุคคลนั้นดำรง อยู่เสมอ

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2523 : 167) ได้ให้ความหมายว่า บทบาท หมายถึง การแสดงพฤติกรรมของบุคคลที่ดำรงตำแหน่งตามนิสัยสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่งการแสดงบทบาท ตามตำแหน่งที่บุคคลครองอยู่นั้น ถือว่าเป็นบทบาทจริง (Actual Role) ซึ่งยึดถือตามนิสัยสิทธิ และหน้าที่ของตำแหน่ง และสอดคล้องกับค่านิยมและปทัสสถาน (Value and Norms) ของสังคม การแสดงบทบาทตามตำแหน่งย่อมมีส่วน เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับบุคคลในสังคม บุคคลที่เกี่ยวข้อง ย่อมมีความมุ่งหวังหรือมีความคาดหวังในบทบาทผู้ที่สวมตำแหน่งจะแสดง ซึ่งเรียกว่า บทบาทที่ มุ่งหวัง

จะเห็นได้ว่าได้มีผู้ให้ความหมายของบทบาทไว้หลายประการ ซึ่งสรุปได้ว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมในการกระทำซึ่งเป็นแบบแผนของบุคคลใดบุคคลหนึ่งในการปฏิบัติงานในตำแหน่ง หน้าที่และในการปฏิบัติคนให้สอดคล้องกับสถานภาพ ตำแหน่งที่ตน เป็นอยู่

ดังได้กล่าวถึงความหมายโดยทั่วไปของบทบาทแล้วว่า หมายถึง พฤติกรรมในขณะที่ ดำรงตำแหน่ง หรือสถานภาพนั้นย่อมจะต้องแสดงบทบาทที่สอดคล้องกันดี เช่น ผู้ที่ดำรงตำแหน่ง ครู อาจารย์ บทบาทคือ สั่งสอนอบรมกุลบุตร กุลธิดา ให้มีความรู้ตามหลักสูตรที่ทางราชการ กำหนด ผู้ที่ดำรงตำแหน่งหมคหรือแพทย์ บทบาทคือ การรักษาพยาบาล ช่วยชีวิตผู้ได้รับบาดเจ็บ เช่นเดียวกับพระสงฆ์ ต้องมีบทบาทที่สอดคล้องกับสถานะ ซึ่งจะได้อีกว่าโดยละเอียดต่อไป

บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย

สังคมไทยแทบทุกหมู่บ้าน จะมีวัดประจำหมู่บ้าน เป็นศูนย์กลาง ประชาชนในหมู่บ้านจะ มีความรู้สึก เป็นเจ้าของวัดร่วมกัน วัดแต่ละวัดจึงเป็น เครื่องรวมสังคมย่อย ๆ เข้าเป็นสังคม

เดียวกัน บทบาทของวัดในฐานะศูนย์กลางของสังคม นอกจากอบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชนแล้ว ยังพอสรุปได้ดังนี้ (พระราชมนู 2527 : 205-206)

1. ใช้เป็นสถานศึกษา สำหรับชาวบ้านส่งกุลบุตร มาอยู่รับใช้พระ รับการฝึกอบรมทางศีลธรรม และเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ ในอดีตแต่ละสมัย
2. เป็นสถานสงเคราะห์ ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีพอยู่และศึกษาเล่าเรียนด้วน
3. เป็นสถานพยาบาล ที่แจกจ่ายบอภยาและรักษาผู้เจ็บป่วย
4. เป็นที่พักคนเดินทาง
5. เป็นสโมสร ที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์หย่อนใจหาความรู้เพิ่มเติม
6. เป็นสถานบันเทิง ที่จัดเทศกาลและมหรสพต่าง ๆ สำหรับชาวบ้านทั้งหมด
7. เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม
8. เป็นศูนย์กลางการบริหารหรือการปกครอง ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านใช้เรียกประชุมลูกบ้าน
9. เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม

กล่าวได้ว่า วัดเป็นทุกอย่างของสังคม เป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของประชาชน ส่วนพระสงฆ์ซึ่งเป็นตัวแทนของวัด บทบาทเหล่านี้ก็กลายเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพ เชื่อถือและการร่วมมือโดยนี้ วัดก็กลายเป็นหลักประกันความมั่นคงของประเทศชาติ ในฐานะเป็นที่ยึดเหนี่ยวประชาชนให้มีความสามัคคี เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ทำให้สังคมอยู่อย่างมีความสุขตลอดมา

ในด้านการให้การศึกษสำหรับประชาชนหรือเยาวชน พระสงฆ์มีหน้าที่ให้การฝึกอบรมด้านศีลธรรมและสังฆธรรมโดยทางปฏิบัติ เพราะพระมีเวลามาก นอกจากการบำเพ็ญปฏิบัติ สมณธรรมต่าง ๆ โดยหน้าที่ของท่านในทางประโยชน์ส่วนตนแล้ว พระสงฆ์มีหน้าที่โดยข้อผูกมัดทางสังคมที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่าจะต้องอนุเคราะห์ประชาชนด้วยการให้ธรรมทานช่วยเหลือประชาชนในการให้การศึกษอบรมด้วย (พระราชมนู 2527 : 275-285)

จางันต์ อติวัฒนสิทธิ์ (2525 : 149-150) ได้กล่าวสรุปบทบาทของพระสงฆ์และวัดโดยทั่วไป มีดังนี้คือ

1. พระสงฆ์ เป็นผู้นำประชาชน เป็นที่พึ่งทางจิตใจและช่วยแก้มิถุนาส่วนตัวและ มิถุนาสังคมอัน เกิดจากการทะเลาะวิวาทระหว่างสมาชิกในสังคมนั้น
2. สถาบันวัด เป็นสถานที่ศึกษาแก่ประชาชน โรงเรียนประชาบาลหลายแห่ง ตั้งอยู่ในบริเวณวัด สมภารเป็นผู้ให้การอุปถัมภ์ และแม้กระทั่งศาลาวัดก็เป็น ที่เรียนหนังสือนอกจากนี้ วัดเองยังเป็นที่อยู่อาศัยศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณรและ เด็กโดยทั่วไป
3. วัดเป็นประดุงโรงพยาบาลให้การรักษาพยาบาลแก่คนเจ็บไข้ได้ป่วยทั้งที่เป็น โรคทางจิต และโรคทางกาย
4. วัดเป็นประดุงพิพิธภัณฑ์สถานคือ เป็นที่เก็บและรวบรวมสมบัติโบราณ อันล้ำค่า และมีประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าธรรมต่าง ๆ ของชาติ
5. ศาลาวัดหรืออุโบสถ บางครั้งก็ถูกใช้เป็นสถานที่ประชุมราษฎร เพื่อจะได้รับ ข่าวสารต่าง ๆ
6. วัดเป็นสถานที่แสดงความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของประชาชน เพราะ ถือว่าเป็นสมบัติส่วนรวมของประชาชน เป็นที่ประชาชนพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและ กัน
7. วัดเป็นสถานสวัสดิการสงเคราะห์แก่คนยากจน และคนไร้ที่พำนักพักพิง อีกทั้ง ยังเป็นที่พักให้แก่เด็ก เยาวชนนักเรียนนักศึกษาทั่วไป

อานนท์ อาภาภิรม (2517 : 81) กล่าวว่า พระซึ่งเป็นตัวแทนของวัดมีบทบาท เป็นผู้นำทางด้านจิตใจของชาวชนบทในท้องถิ่นนั้น จึงเป็นหลักแหล่งความยึดเหนี่ยว และมีส่วน ร่วมอย่างสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นชนบท เช่น การสร้างโรงเรียน ศาลาประชาคม หรือ การสร้างบ่อน้ำสาธารณะ

ในเรื่องการให้คำปรึกษาแก่ แสง จันทร์งาม กล่าวว่า "หากพระได้ศึกษาทางด้าน จิตวิทยามั่งคั่งก็จะเป็นที่ปรึกษาที่ดีได้เหนือกว่าจิตแพทย์เสียอีก เพราะพระเป็นที่เคารพของคน ทั่วไปอยู่แล้ว" ด้วยเหตุนี้ความเชื่อถือทั้งหลายก็ย่อมจะเกิดมีขึ้นมาก (อ้างถึงใน พุทธสมาคม แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ 2513 : 303)

ในด้านสวัสดิการอื่น ๆ พระสงฆ์ยังสามารถช่วยเหลือนักเรียนได้เป็นอย่างดี เช่น พระสงฆ์ในชนบทอาจช่วยเหลือบ้านนอกเข้ามาเรียนในกรุง ส่วนวัดในกรุงก็ทำหน้าที่เป็นอย่างดีหอพักที่มีการควบคุมและฝึกรบมความประพฤติไปด้วยในขณะเดียว (อ้างถึงในพุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ 2513 : 56) และนอกจากนั้นยังช่วยเหลือโรงเรียนในด้านการให้การศึกษอบรมวิชาศีลธรรมแก่เด็กนักเรียนในโรงเรียน โดยใช้เวลาวางจากการปฏิบัติธรรม ทำให้เด็กมีความใกล้ชิดกับพระสงฆ์และทางวัดมากขึ้น พระสงฆ์ควรเป็นผู้ช่วยเหลือครูในการวางรากฐานทางจิตใจของเด็กให้มุ่งมั่นในทางที่ชอบ เพราะพระสงฆ์เป็นผู้ที่คนทั่วไปมองเห็นว่าเป็นผู้มีวิสุทธิ มีความประพฤติดีอยู่แล้ว ย่อมเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็ก เมื่อเด็กได้รับการอบรมจากผู้ที่เป็นตัวอย่างที่ดีที่สุดแล้วย่อมจะมีความเคารพ เชื่อฟังและปฏิบัติตาม (เสาวลักษณ์ ขำนิล 2519 : 132)

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2516 : 24) กล่าวว่า สถาบันศาสนา สำหรับชนบทไทย นับได้ว่าเป็นบริการที่มีความสมบูรณ์อยู่มาก โดยเฉพาะในสมัยก่อนวัดนอกจากทำหน้าที่ทางศาสนาแล้วยังทำหน้าที่เป็นโรงเรียนของชุมชน พระท่านเป็นครูสอนอย่างดีเอาใจใส่เป็นพิเศษยิ่งกว่าครูอาชีพในปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะท่านเป็นคนในหมู่บ้าน เกิดและโตขึ้นมาในสิ่งแวดล้อมเดียวกับนักเรียน เข้าใจปัญหาของชุมชนมีความผูกพันกับชุมชนอย่างลึกซึ้งจนแยกไม่ออก ในบางแห่งจะเห็นว่าพระท่านยังทำหน้าที่เป็นนายแพทย์อย่างดีที่สามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บของชาวบ้านให้หายได้ด้วยเวทย์มนต์คาถา น้ำมันต์หรือความขลังที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือจนเกิดศรัทธาที่แก่กล้า เชื่อว่าโรคนั้นจะหายหากหลวงพ่อบ้านได้ใช้เวทย์มนต์หรือพรมน้ำมันต์นี้แหละ เป็นวิธีการรักษาด้านจิตใจซึ่งวิทยาการสมัยใหม่นำมาใช้กัน

ในสังคมไทยปัจจุบัน ความรู้ และการศึกษาที่มีความจำเป็นคือการดำรงชีวิต มิได้มีความจำเป็นจะดั่งที่วัดและพระสงฆ์ แม้วามบทบาททางการศึกษาของวัดและพระสงฆ์จะสูญหายไปมากโดยเฉพาะในเมือง แต่ในชนบทก็ยังมีหลายอย่างที่วัดและพระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อสังคม แต่อาจจะไม่เหมือนในอดีตที่ผ่านมา เช่น ในด้านการศึกษาแทนที่จะเป็นครูสอนหรือดำเนินงานของโรงเรียนเอง ก็มีบทบาทเป็นผู้อุปถัมภ์โรงเรียน ชักชวนให้ชาวบ้านสร้างโรงเรียนแนะแนวทางการศึกษาให้ชาวบ้าน นำเด็กจากชนบทเข้ามาเรียนในกรุงเทพฯ ส่วนวัดและพระสงฆ์ในเมืองก็ได้พยายามทำหน้าที่เท่าที่จะทำได้ แม้จะไม่มียบทบาทต่อสังคมมากนัก ก็ได้พยายามเริ่มบทบาทใหม่ เนื่องจากสำนึกในความรับผิดชอบที่จะต้องช่วยเหลือสังคมในฐานะอยู่ร่วมในสังคม

บทบาทเดิมบางอย่างที่ได้หมดสิ้นไปแล้วก็ไม่ควรจะดึงกลับมา ส่วนในชนบทบทบาทเดิมก็อาจจะต้องเปลี่ยนไปตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม แม้บทบาทที่มีอยู่ก็ต้องปรับปรุงให้เข้ากับสภาพใหม่ (ส.ศิวรักษ์ 2525 : 38-41) พอจะกล่าวได้ว่าบทบาทของวัดและพระสงฆ์ในด้านการศึกษาของโรงเรียนในปัจจุบันจะแบ่งออกเป็นด้านต่าง ๆ ดังจะเสนอในหัวข้อต่อไป

บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียน

ปัจจุบันนี้สภาพสังคม เศรษฐกิจ และการศึกษาได้เปลี่ยนโฉมหน้าใหม่ โดยได้รับอิทธิพลของความเจริญด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี การเฝ้าหาความรู้และการศึกษาที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตก็มิได้มีความจำเป็นจะต้องพึ่งวัดและพระสงฆ์ต่อไป บทบาททางการศึกษาโดยเฉพาะในโรงเรียนประถมศึกษาเคยมีจึงเปลี่ยนไป เหลืออยู่ในลักษณะของการให้การส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมทางด้านจริยธรรมในโรงเรียน ซึ่งแบ่งออกเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านการสั่งสอนอบรมเกี่ยวกับจริยธรรม

สำหรับด้านการสั่งสอนอบรมจริยธรรมนักเรียนนั้น จะเห็นได้ว่าคุณภาพของพลเมือง โดยเฉพาะในค่านิยมธรรมและจริยธรรมมีความสำคัญคือความมั่นคงของชาติอย่างยิ่ง ถ้าพลเมืองของประเทศส่วนใหญ่เป็นคนดี มีศีลธรรม มีระเบียบวินัย ก็จะทำให้ปัจเจกกำลังอำนาจของชาติทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมมีความสมบูรณ์เต็มที่ แต่ในปัจจุบันนี้เรามักจะพบปัญหาที่เกี่ยวกับวัยรุ่นอยู่เสมอ เช่น บ้างก็เป็นอันธพาล บ้างก็เป็นอาชญากร บ้างก็หนีโรงเรียน ฯลฯ ทั้งนี้ เพราะเด็กเหล่านี้ขาดศีลธรรมอันดีประจำใจนั่นเอง ทำให้เกิดปัญหากระทบกระเทือนต่อภาวะสังคมและต่อการปกครองของรัฐบาลด้วย การจัดการศึกษาจึงไม่ควรมุ่งเฉพาะด้านความรู้ของเด็กด้านเดียว ควรมุ่งให้เด็กได้รับการอบรมศีลธรรม ประเพณีที่ดีให้เพียงพอและเหมาะสมกับวัยด้วย (สมภพ กาญจนกุล 2517 : 61 - 62) ในด้านการจัดการศึกษาของรัฐในแผนการศึกษาแห่งชาติ รวมทั้งหลักสูตรการศึกษาระดับชั้น และวิชาต่าง ๆ และปรัชญาในการเรียนการสอน ได้ให้ความสำคัญแก่จริยศึกษาอย่างมาก ซึ่งทางการคณะสงฆ์ตลอดจนวัดวาอารามและพระสงฆ์จำนวนมากก็ประสงค์จะช่วยเหลือสังคมในด้านนี้ (ชำ เลื่อง วุฒิจันทร์ 2526 : 147)

2. ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม

กิจกรรมของโรงเรียนร่วมกับชุมชน เป็นสิ่งจำเป็นนอกเหนือจากการเรียนการสอนในห้องเรียน เพราะโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ดังนั้นการจัดประถมศึกษาในปัจจุบันจึงมีเป้าหมายหลักที่จะสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน คือการนำโรงเรียนออกสู่

ชุมชน และนำชุมชนมาสู่โรงเรียน ซึ่งโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานครมีนโยบายดังกล่าว ดังนั้นในแต่ละปี เมื่อถึงโอกาสวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันสำคัญเกี่ยวกับศาสนา โรงเรียนซึ่งเป็นโรงเรียนวัดก็ได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความสำคัญของวันนั้น ๆ นับว่าเป็นการสนองนโยบายหลักในการนำโรงเรียนออกสู่ชุมชน แล้วยังเป็นสิ่งจำเป็นในการส่งเสริมการเรียนการสอนในชั้นเรียนให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น นอกจากนั้นกิจกรรมเหล่านี้ยังเป็นส่วนหนึ่งของการร่วมกิจกรรมระหว่างโรงเรียนกับวัดอีกด้วย เช่น การหล่อเทียนจำนำพรรษาในวันเข้าพรรษา (โรงเรียนวัดพระเชตุพน 2526 : 11) นอกจากนี้ในเทศกาลต่าง ๆ ครูและนักเรียนมักเข้าร่วมกิจกรรมเหล่านั้น เช่น ร่วมงานบุญงานกุศลที่ชาวบ้านจัดร่วมกับวัด หรือที่ทางวัดจัดขึ้น ที่สำคัญได้แก่ งานวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา หรือวันสงกรานต์ ในโอกาสเหล่านี้ครูมักมีบทบาทเป็นพิธีกรของงานด้วย การเข้าร่วมพิธีกรรมนี้อาจเป็นไปได้ในรูปแบบอื่น เช่น เวลาที่มีขบวนแห่ของชาวบ้าน ทางโรงเรียนอาจส่งขบวนแห่ซึ่งจัดโดยนักเรียนเข้าร่วมด้วยเสมอ (ปรัชญา เวสารัชช 2527 : 225) กิจกรรมดังกล่าวแม้ว่าจะเป็นกิจกรรมของวัด แต่ก็ยังเป็นกิจกรรมที่ช่วยเสริมการเรียนของนักเรียนตามหลักสูตร จึงนับว่าวัดและโรงเรียนมีส่วนได้ประอบกิจกรรมร่วมกัน

3. ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม

ในสังคมไทยความรู้สึกของคนในสังคมที่มีต่อวัดและพระสงฆ์ เป็นไปในเรื่องบรรเทาทุกข์ บำรุงสุข บำรุงความรู้ บำรุงประโยชน์ของคนในวัดและชุมชน พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการให้คำปรึกษากิจในสังคมโดยเฉพาะสังคมชนบท พระสงฆ์ให้ความรู้ทางด้านการเกษตร สุขภาพอนามัย ให้ความรู้แก่ชาวบ้านเพื่อการปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม อันเป็นการปรับปรุงคุณภาพชีวิตและสังคม (เสาวภา ภาระพุดิ อ้างถึงใน มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ 2525 : 24) ในเรื่องการให้คำปรึกษานี้ แสง จันทร์งาม กล่าวว่า "หากพระได้ศึกษาทางด้านจิตวิทยาม้างก็จะเป็นที่ปรึกษาที่ดีได้เหนือกว่าจิตแพทย์เสียอีก เพราะพระเป็นที่เคารพของคนทั่วไปอยู่แล้ว" ด้วยเหตุนี้ความเชื่อถือทั้งหลายก็ย่อมจะเกิดขึ้นมาก (อ้างถึงในพุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ 2513 : 303) นอกเหนือจากการให้คำปรึกษาแก่ชุมชนในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว บทบาทในด้านนี้สำหรับโรงเรียนประถมศึกษาที่เป็นโรงเรียนวัดก็มักจะมีพระสงฆ์เป็นที่ปรึกษาในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน เช่น ตัวอย่างที่เห็นได้คือ การที่พระอาจารย์วัดประดู่บางจาก เป็นที่ปรึกษาของคณะกรรมการนักเรียนโรงเรียนวัดประดู่ (พ่วงอุทิศ) (หนังสือของคณะกรรมการนักเรียน ที่ พิเศษ นร.1/2527 ลงวันที่ 8 มีนาคม 2527)

อีกตัวอย่างหนึ่งก็คือ การเป็นที่ปรึกษาของการจัดงานวางศิลาฤกษ์อาคารเรียน (ตึก) โรงเรียนวัดนาคนิมิตร ดังมีรายนามคณะกรรมการที่ปรึกษาที่เป็นสงฆ์ดังนี้คือ ท่านเจ้าคุณพระราชโมลี, พระสุภาสการโกวิท, พระอธิการเนยชวโน, พระสวาท ฐานวโร, พระเชียน สุจิตตโค (โรงเรียนวัดนาคนิมิตร 2520 : 57-60)

4. ด้านการเป็นสื่อกลางระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ในฐานะที่วัดเป็นศูนย์รวมของผู้คนในชุมชน พระสงฆ์มักมีความสนิทสนมกับชาวบ้าน จึงพอจะชักชวนชาวบ้านให้ร่วมมือกับโรงเรียนได้ (ปรีชญา เวสารัชช 2527 : 168) ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับวัดโดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำที่เกี่ยวกับการศึกษาพอจะกล่าวได้ดังนี้ เช่น ในการขอเปิดโรงเรียนประถมศึกษา พระสงฆ์จะเป็นหัวหน้าดำเนินการให้ โดยจัดการขอที่ดิน ประชาชน หาเงินซื้อที่ดิน สร้างอาคาร ซื้อวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ตลอดจนชักชวนประชาชนช่วยกัน สร้างอาคารเรียน (ชำ เลือง วุฒิจันทร์ 2526 : 138) พระสงฆ์บางรูปมักหาทุนรอนเอง ด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน วิธีที่หนึ่งคือ การจัดงานวัด ซึ่งในงานมีการทำบุญ การละเล่นต่าง ๆ เพื่อได้เงินเข้าวัด วิธีที่สองคือ การบอกรับบุญโดยทั่วไปแล้วแต่ใครจะบริจาค วิธีที่สามคือ การแบ่งปัจจัยที่ได้รับจากการที่มีผู้นำไปถวายเมื่อไปสวดมนต์ขึ้นบ้านใหม่ หรือไปสวดศพ หรือไปในงานพิธีต่าง ๆ วิธีที่สี่ ได้เงินจากกรฐินและผ้าป่า ประกิดทำทั้งสี่วิธี เพราะจำเป็นต้องใช้เงินจำนวนมาก (บรรพต วีระลัย และคณะ 2523 : 46) การที่พระสงฆ์สามารถเป็นสื่อกลางระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเพื่อประโยชน์ทางการศึกษานั้น เนื่องมาจากพระสงฆ์มีความใกล้ชิดกับชาวบ้านได้รับความเชื่อถือเลื่อมใสจากชาวบ้านในฐานะผู้นำชุมชน ชาวบ้านมักบริจาคเงินให้วัดเพราะศรัทธา เชื่อที่ว่าทำบุญกับวัดและพระสงฆ์จะได้กุศลสูงสุด (วิริยา ศิริวิทย์เจริญ 2527 : 27) ตัวอย่างเช่น การจัดงานทำบุญฉลองโรงเรียนครบ 60 ปี ของโรงเรียนวัดดอนยายหอม (หลวงพ่อบุญอุบลรัตน์) อ.เมือง จ.นครปฐม มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดหาทุนทรัพย์จัดตั้งมูลนิธิช่วยการศึกษาของโรงเรียนนี้ ซึ่งนับว่าได้อาศัยวัดเพื่อเป็นสื่อกลางระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยที่ประชาชนในชุมชนให้ความช่วยเหลือโรงเรียน เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูแก่เวทาคือวัดดอนยายหอม พระราชธรรมภรณ์ (หลวงพ่อบุญ) พระครูเกษมธรรมนันท์ (หลวงพ่อบุญ) ผู้มีพระคุณคือโรงเรียน (โรงเรียนวัดดอนยายหอม 2525 : 1 - 2) สำหรับโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร อีกโรงเรียนหนึ่งที่พอจะยกมาเป็นตัวอย่างเกี่ยวกับด้านการเป็นสื่อกลางระหว่างโรงเรียนกับชุมชนคือ โรงเรียนวัดกัลยาณิ เขตธนบุรี โรงเรียนนี้ได้มีโครงการดำเนินการจัดตั้งมูลนิธิช่วยเหลือนักเรียนขาดแคลน ซึ่งเงินทุนเริ่มแรกของโครงการได้รับจากวัดกัลยาณมิตร และ

ผู้มีจิตศรัทธา (เป็นเงินที่ได้ในโอกาสนำผ้ากฐินพระราชทาน ปี 2526 ของกรมวิเทศสหการ ที่นำมาถวายวัดกัลยาณมิตร) นอกจากนี้ในขั้นตอนของการปฏิบัติตามโครงการนอกจากจะดำเนินการโดยคณะครูแล้วยังต้องขอความร่วมมือจากวัดกัลยาณมิตรและผู้มีจิตศรัทธาช่วยประชาสัมพันธ์ และร่วมสมทบทุนโครงการนี้ (เอกสารโรเนียวโรงเรียนวัดกัลยาณมิตร 2527 : ไม่มีเลขหน้า) จากตัวอย่างที่กล่าวมาแล้วข้างต้นย่อมแสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์ได้มีบทบาทในด้านการเป็นสื่อกลาง ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ในเรื่องของการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียน อาจกล่าวได้ว่า พระสงฆ์ในปัจจุบัน ได้เข้ามามีบทบาททางการศึกษาโดยเฉพาะทางด้านการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียน

สำหรับในเรื่องของการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานครนี้จะไม่ได้อธิบายไว้โดยตรง เพราะเรื่องนี้เป็นเรื่องจำเป็นที่ผู้วิจัยจะต้องทำการสำรวจจากสภาพปัจจุบัน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจโดยใช้แบบสอบถามกับพระสงฆ์ และได้เสนอผลการวิจัยไว้ในบทที่ 4

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เจียมพงษ์ วงศ์ธรรม (2519 : ค) ได้ศึกษาถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม เมื่อปี 2519 เกี่ยวกับเรื่องบทบาทในการให้การศึกษาทั่วไปทั้งทางโลกและทางธรรม การเผยแพร่ธรรมะ และการให้การสงเคราะห์แก่ประชาชน ตลอดจนศึกษาว่าพระสงฆ์มีความคิดเห็นอย่างไรในบทบาทด้านนี้ของท่าน โดยศึกษาจากประชากรที่เป็นพระสงฆ์ในเขตกรุงเทพมหานคร สรุปผลได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทสูงมากในด้านต่าง ๆ ดังนี้คือ

1. ช่วยสอนหนังสือ ซึ่งในขณะที่สอนได้เน้นให้ประชาชนเข้าใจลัทธิและหน้าที่
2. นอกเหนือจากการสอนหนังสือ ก็ทำหน้าที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษาและกิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งพบว่าพระสงฆ์มีกิจกรรมสูงขึ้นตามพระราชที่บวช
3. ต้องการมีบทบาทในการศึกษาเพิ่มขึ้น โดยประสงค์ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของชาติปรับปรุงหลักสูตรวิชาเกี่ยวกับศีลธรรมและศาสนาในลักษณะที่พระสงฆ์จะเข้าไปสอนได้

4. ด้านการเผยแผ่ธรรมเพื่อพัฒนาจิตใจประชาชน โดยพระสงฆ์ออกจาริกในชนบท ใช้สื่อมวลชนเผยแผ่ธรรม สอนให้ประชาชนเจริญกรรมฐาน ออกเยี่ยมประชาชนและนำประชาชนพัฒนาท้องถิ่นวัดและโรงเรียน และเข้าร่วมในวันสำคัญทางศาสนา

วไลพร ภวุดานนท์ ฌ มหาสารคาม (2522 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษามบทบาทของพระสงฆ์ไทยที่เป็นหมอพระในด้านการบำบัดรักษาโรคแก่ชุมชน โดยศึกษาจากประชากรที่เป็นพระสงฆ์ สรุปได้ว่า พระสงฆ์ไทยมีบทบาทในด้านการบำบัดรักษาโรคภัยไข้เจ็บและเป็นที่ปรึกษาทางด้านโรคและสุขภาพให้แก่พุทธศาสนิกชน และเป็นที่ยอมรับในฐานะเดียวกับหมอแผนโบราณในสังคมไทยทุกระดับฐานะทางสังคมมาเป็นเวลาช้านาน หมอพระซึ่งเป็นทายาททางวิชารักษาโรคแบบไทยโบราณ ยังคงทำการรักษาบริการแก่ประชาชนอยู่และมีบทบาทช่วยเหลือประชาชนผู้ทุกข์ยากในปัญหาสุขภาพอยู่มีใช้น้อย หมอพระยังมีบทบาทที่สำคัญอยู่ในหมู่ประชาชนผู้่วยที่ยากจน ขาดการศึกษาผู้่วยที่เกือบสิ้นหวังในชีวิตด้วยปัญหาสุขภาพของคนไข้ที่แพทย์แผนปัจจุบันไม่สามารถเยียวยาช่วยเหลือได้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของผู้ป่วย การรักษาของหมอพระแม้จะไม่ได้ผลแน่ชัดทางด้านสุขภาพร่างกาย แต่ให้ผลดีต่อสุขภาพทางจิตใจของผู้ป่วย

บรรพต วีระสัย และคณะ (2523 : 38 - 46) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องพระสงฆ์กับสังคมไทยในมิติต่าง ๆ โดยพิจารณาในเชิงสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการปกครอง ศึกษากรณีวัดในกรุงเทพฯ และฉะเชิงเทรา ได้กล่าวถึงบทบาทของวัดที่มีต่อสังคมว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการสงเคราะห์ผู้มีปัญหาทางใจ และมีบทบาทในการช่วยกิจกรรมของประชาชน ทั้งยังอนุเคราะห์ในการให้ยืมเครื่องใช้จากวัด นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงบทบาทในด้านการศึกษาของวัดเกี่ยวกับการสร้างโรงเรียนในวัดว่า พระภิกษุหลายรูปมีเจตนาแรงกล้าที่จะสร้างโรงเรียนภายในวัดโดยริเริ่มขึ้นก่อน แล้วขออนุญาตในภายหลัง รวมทั้งถ้าจำเป็นก็ขอเงินอุดหนุนจากกระทรวงศึกษาธิการ เช่นที่วัดแห่งหนึ่งในอำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี บางแห่งพระสงฆ์ลงแรงทั้งหมดเช่นที่วัดหนึ่งในอำเภอบางคลาน จังหวัดฉะเชิงเทรา บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการศึกษาโดยมากมักเป็นบทบาทในโรงเรียนระดับประถมศึกษาโดยที่วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน พระสงฆ์เป็นผู้นำของชุมชน และกิจกรรม พิธีกรรมที่จัดในวัดหรือที่วัดจัดในชุมชน เป็นวัฒนธรรมและประเพณีของคนในชุมชนนั้น พระสงฆ์ไม่เพียงแต่จะเป็นผู้นำทางปัญญาและการสอนจริยศึกษา จึงเว้นเสียมิได้ที่จะต้องคำนึงถึงบทบาทอันสำคัญของพระสงฆ์คือการนำหลักธรรมของศาสนามา เผยแพร่แก่เยาวชนให้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบและเป็นผู้มีวัฒนธรรมดีงามต่อไป

เฉลิม อุตถกฤษฎ์ (2521 : บทคัดย่อ) ได้ทำการค้นหามหาบทของพระภิกษุในงานพัฒนาชุมชน ในปี 2521 พบว่า การพัฒนาวัดนั้น พระภิกษุมิมีบทบาทมากที่สุด ได้แก่ การสร้างวัด ปรับปรุงที่อยู่อาศัยการคมนาคมภายในวัด ส่วนบทบาทน้อยที่สุด ได้แก่ การสร้าง การปรับปรุง ป่าช้า เมรุเผาศพ แหล่งน้ำดื่ม น้ำใช้ เครื่องอำนวยความสะดวกสบาย เรื่องการพัฒนาหมู่บ้าน พระภิกษุมิมีบทบาทมากที่สุด ได้แก่ การสร้างปรับปรุงห้องสมุด แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรกรรม สถานที่ประกอบกิจกรรมของหมู่บ้าน เรื่องการบริการสังคม พระภิกษุมิมีบทบาทมากที่สุด ได้แก่ การสร้างปรับปรุงบริเวณโรงเรียนและจัดหาอุปกรณ์การศึกษา ส่วนบทบาทน้อยที่สุด ได้แก่ การบริจาคสิ่งของที่ทำให้โรงพยาบาลและการสร้างโรงเรียน เรื่องการพัฒนาการศึกษา พระภิกษุมิมีบทบาทมากที่สุด ได้แก่ การอบรมศีลธรรมแก่ประชาชน การศึกษาด้านปริยัติธรรม ส่วนบทบาทน้อยที่สุด ได้แก่ การให้การศึกษาด้านสามัญศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร นักเรียน และอบรมพิเศษแก่ผู้ต้องขังของเรือนจำ

อารโยภินิ (2516 : 25-27) ได้ศึกษาผลกระทบของพระพุทธศาสนา กับสังคมไทย บางด้านในปัจจุบัน พบว่าวัดพระพุทธโสธรที่จังหวัดฉะเชิงเทราได้ใช้เงินที่ได้จากการทำบุญซื้อที่ดินและปรับปรุงพื้นที่ เพื่อก่อสร้างโรงเรียนประถมศึกษาตอนปลาย เมื่อปี พ.ศ. 2508 ถึง 30 ไร่เศษ และยังได้ใช้เงินที่ได้รับจากการบริจาคของประชาชน เพื่อจัดซื้อวัสดุครุภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น รั้วพร้อมด้วยซุ้มไฟของโรงเรียน เสาธงของโรงเรียน บ้านพักครู ตลอดจนได้แจกทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่เรียนดีแต่ขาดทุน ในระดับประถมศึกษา ทั่วทั้งจังหวัดฉะเชิงเทรา รวมทั้งยังให้ความอุปถัมภ์ทางการศึกษแก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาภายในวัดอีกด้วย

เนตรนภิศ นาควัชระ และคณะ (2525 : 295-318) ได้ทำการศึกษาเรื่องวัดในกรุงเทพฯ ผลการวิจัยพบว่าศิษย์วัดจะมีจำนวนสูงเป็นพิเศษในเขตชั้นใน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเขตปทุมวัน พระนคร และบางกอกน้อย โดยคิดเป็นร้อยละ 42.4, 38.4, 35.0 และ 33.5 ของประชากรในพรรษา ศิษย์วัดเหล่านี้ส่วนหนึ่งนอกจากทำหน้าที่ช่วยปฏิบัติกิจธุระของสงฆ์แล้วยังมีจำนวนไม่น้อยที่เป็นบุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนทั้งที่อาศัยในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดได้เข้ามาอาศัยเลี้ยงชีพอยู่ และใช้เป็นที่พักอาศัยสำหรับการเข้าศึกษาเล่าเรียนในกรุงเทพฯ ทั้งที่เรียนในระดับมหาวิทยาลัย จนถึงชั้นประถมศึกษา เฉพาะโรงเรียนวัดในกรุงเทพฯ ที่เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษาในสังกัดของกรุงเทพมหานครนั้นใช้ที่ดินของวัดอยู่ถึงร้อยละ 61 ของโรงเรียนวัดในกรุงเทพฯ ทั้งหมด และพบว่าร้อยละ 27 ของวัดที่สำรวจมีสนามเด็กเล่นร้อยละ 14 มีสนามกีฬาและร้อยละ 6 มีสวนพักผ่อน

ชำเลือง วุฒิจันทร์ (2526 : 138 - 141) ได้ทำการศึกษาวิจัยส่วนบุคคลในลักษณะวิชาสังคมจิตวิทยา เรื่องการพัฒนากิจการคณะสงฆ์ เพื่อความมั่นคงแห่งชาติพบว่า พระสงฆ์เจ้าอาวาสวัดบางแห่งได้จัดหาทุนรอนให้โรงเรียนชื่อวัสดุอุปกรณ์ที่ยังขาดอยู่ เช่น โต๊ะเรียน ม้านั่ง กระดานดำ รวมทั้งยังประสงค์ให้โรงเรียนตั้งอยู่ในวัด เมื่อทางโรงเรียนหรือทางราชการต้องการอะไรก็จัดให้ เช่น ที่ดินจะปลูกสร้างอาคารเรียนเพิ่มท่านก็ขยายที่ให้ ต้องการสร้างอาคารเรียนเพิ่มของงบประมาณแผ่นดินไม่ได้บางวัดก็จัดการหาเงินมาสร้างอาคารเรียนและดำเนินการสร้างอาคารเรียนให้ นอกจากนี้ยังพบว่าในรอบปี พ.ศ.2523 พระสงฆ์และวัดใน 49 จังหวัด ได้ช่วยหาทุนสร้างอาคารเรียนและโรงเรียน จำนวน 414 หลัง คิดเป็นเงินรวม 229,309,561 บาท ในปัจจุบันพระสงฆ์จำนวนมากและวัดหลายแห่งยังได้จัดตั้งทุนสำหรับช่วยเหลือนักเรียนยากจน โดยทางวัดจัดการเองบ้าง มอบให้สถานศึกษาในวัดจัดการบ้าง และมอบให้ส่วนราชการจัดการบ้าง

ปรัชญา เวสารัชช (2527 : 225 - 226) ได้ทำการศึกษาเรื่องการประถมศึกษาในชนบทไทย พบว่า เกี่ยวกับวัดและโรงเรียนว่า วัดอาจมีส่วนสนับสนุนโรงเรียนได้หลายทาง พระสงฆ์โดยเฉพาะเจ้าอาวาสเป็นบุคคลที่ยังมีบทบาทสำคัญในชุมชนและมีส่วนเกี่ยวพันโรงเรียนด้านต่าง ๆ คือให้ยืมสถานที่และอุปกรณ์ เนื่องจากวัดมีอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นในการจัดงานโรงเรียนจึงได้ประโยชน์จากเครื่องวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งสถานที่ เช่น ถังน้ำ เครื่องปั่นไฟ พัดลม เครื่องขยายเสียง บางกรณีวัดก็ให้อิฐ ปูน หิน มากกา สมุด ดินสอ ซึ่งวัดได้รับบริจาคมา ทั้งนี้เพื่อเป็นประโยชน์แก่กิจการโรงเรียน บางวัดยังให้สถานที่ปลูกสร้างอาคารเรียน ใช้ศาลาวัดเป็นที่สอนนักเรียน หรือใช้ฝึกซ้อมฟ้อนรำ รวมทั้งใช้บริเวณวัดเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของนักเรียนด้วย การสนับสนุนด้านอื่น ๆ โรงเรียนอาจได้รับจากวัดอีกเป็นบางกรณี ทั้งนี้สุดแท้แต่ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับวัด และขึ้นกับบทบาทของเจ้าอาวาสด้วย เช่น มีบางโรงเรียนที่ได้รับเงินสนับสนุนจากการทอดผ้าป่าที่วัด บางวัดช่วยโดยนำมาจัดหาอาหารให้เด็กนักเรียน จัดทุนให้นักเรียนยากจนและช่วยระดมการสนับสนุนจากประชาชนให้โรงเรียน บางแห่งพระก็ร่วมเป็นกรรมการศึกษา เป็นต้น

วิริยา ศิริวิทย์เจริญ (2527 : 156) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องความต้องการประโยชน์และปัญหาการสนับสนุนการศึกษาที่วัดให้แก่โรงเรียนมัธยมศึกษาจากทัศนคติพระสงฆ์ ข้าราชการครู และนักเรียนในท้องที่การศึกษา 1. เขตการศึกษากรุงเทพมหานคร โดยมีกลุ่มตัวอย่าง คือ พระสงฆ์จำนวน 197 รูป ข้าราชการครู 331 คน และนักเรียน 347 คน ผลการวิจัยพบว่า

พระสงฆ์ ข้าราชการครูกับนักเรียนมีความต้องการให้จัดสนับสนุนการศึกษาแก่โรงเรียนมัธยมศึกษาแตกต่างกัน โดยพระสงฆ์มีความต้องการมากที่สุด ข้าราชการครูรองลงมา และนักเรียนน้อยที่สุด พระสงฆ์ ข้าราชการครูกับนักเรียนมีความคิดเห็นเรื่องประโยชน์ของการสนับสนุนการศึกษาที่วัดให้แก่โรงเรียนมัธยมศึกษาแตกต่างกัน โดยที่พระสงฆ์มองเห็นประโยชน์มากที่สุด ข้าราชการครูรองลงมา และนักเรียนน้อยที่สุด และยังพบว่า พระสงฆ์ ข้าราชการครูกับนักเรียนมีความคิดเห็นเรื่องปัญหาการสนับสนุน การศึกษาที่จัดให้แก่โรงเรียนมัธยมศึกษาแตกต่างกัน โดยนักเรียนมีความคิดเห็นว่ามีปัญหามากที่สุด ข้าราชการครูรองลงมา และพระสงฆ์น้อยที่สุด

จระศักดิ์ ศักดิ์พิสิษฐ์ (2527 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นของพระสงฆ์และครูเกี่ยวกับบทบาทของวัด และปัญหาตลอดจนความต้องการของพระสงฆ์และครูในการสนับสนุนการศึกษาที่วัดให้แก่โรงเรียนประถมศึกษา ที่ตั้งอยู่ในวัดในเขตกรุงเทพมหานคร โดยมีกลุ่มตัวอย่างคือ พระสงฆ์ จำนวน 150 รูป และครู 150 คน ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์และครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการสนับสนุนการศึกษาด้านครุภัณฑ์ อาคารสถานที่ว่า วัดมีบทบาทอยู่ในระดับปานกลาง ด้านวิชาการและวิชาชีพ พระสงฆ์มีความคิดว่า วัดมีบทบาทในระดับปานกลาง ส่วนครูมีความคิดเห็นว่างวัดมีบทบาทอยู่ในระดับน้อย ด้านการให้สวัสดิการและค่าปรึกษา พระสงฆ์และครูมีความคิดเห็นว่างวัดมีบทบาทอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียน และการอบรมจริยธรรมนักเรียน พระสงฆ์และครูมีความคิดเห็นว่างวัดมีบทบาทอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการเป็นสื่อกลางระหว่างโรงเรียนกับชุมชนพระสงฆ์และครูมีความคิดเห็นว่างอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาในการสนับสนุนการศึกษาที่วัดให้แก่โรงเรียน พระสงฆ์มีความคิดเห็นว่างอยู่ในระดับปานกลาง 4 ด้าน คือ ด้านวิชาการอาชีพ ด้านการให้สวัสดิการและค่าปรึกษา ด้านการร่วมกิจกรรมโรงเรียน และการอบรมกิจกรรมนักเรียน และการเป็นสื่อกลางระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สำหรับด้านครุภัณฑ์อาคารสถานที่ พระสงฆ์มีความคิดเห็นว่าง เป็นปัญหาอยู่ในระดับน้อย ส่วนครูมีความคิดเห็นว่างเป็นปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ในด้านวิชาการและวิชาชีพและมีความคิดเห็นว่างเป็นปัญหาอยู่ในระดับน้อย ในด้านการเข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียน และด้านการเป็นสื่อกลางระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ความต้องการในการสนับสนุนการศึกษา พระสงฆ์มีความคิดเห็นว่าง พระสงฆ์มีความต้องการอยู่ในระดับมากในทุกด้าน ครูมีความคิดเห็นว่างมีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง ผลการวิจัยเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์และครูเกี่ยวกับปัญหาในการสนับสนุนการศึกษาที่วัดให้แก่โรงเรียนในด้านต่าง ๆ พบว่าง พระสงฆ์และครูมีความคิดเห็นแตกต่างกันในด้านการให้สวัสดิการและค่าปรึกษาด้านการร่วมกิจกรรมโรงเรียน และการอบรมจริยธรรมนักเรียน ส่วนด้านครุภัณฑ์อาคารสถานที่ ด้าน

วิชาการและวิชาชีพ และการเป็นสื่อกลางระหว่างโรงเรียนและชุมชน พบว่ามีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่างานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานครโดยตรง เอกสารและงานวิจัยที่พบมักจะเป็นการวิจัยเอกสารและการสำรวจแบบกว้าง ๆ เกี่ยวกับบทบาทของวัดในเชิงของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ซึ่งมีประเด็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาอยู่บ้าง เช่น ด้านการสั่งสอนอบรม ด้านการสนับสนุนกิจกรรม การให้คำแนะนำปรึกษาและด้านการเป็นสื่อกลางระหว่างโรงเรียนกับชุมชน อย่างไรก็ตามการวิจัยดังกล่าวมิได้ศึกษาอย่างลึกซึ้ง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยในเรื่องของความคิดเห็นของพระสงฆ์เกี่ยวกับพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ให้กว้างขวางและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น